

Н. П. Пухтіна

**ДИТЯЧА ТА ПЕДАГОГІЧНА
ПСИХОЛОГІЯ:**
навчально-методичний комплекс

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Кафедра дошкільної освіти

Н. П. Пихтіна

**Дитяча та педагогічна психологія:
навчально-методичний комплекс**

*Навчальний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
спеціальності А-2 Дошкільна освіта*

Ніжин
2025

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 7 від 26.04. 2025 р.

Рецензенти:

Тимошенко О. А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної і практичної психології НДУ імені Миколи Гоголя;

Лісовець О. В. – доктор філософії, доцент кафедри дошкільної освіти НДУ імені Миколи Гоголя

Бобро Л. В. – уандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти НДУ імені Миколи Гоголя

Пихтіна Н. П.

П35 Дитяча та педагогічна психологія: навчально-методичний комплекс дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності А-2 Дошкільна освіта : навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності А-2 Дошкільна освіта. Електронне видання. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2025. – 62 с.

Навчальний посібник «Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Дитяча та педагогічна психологія»» вміщує силабус та програму вказаного навчального курсу. Силабус, як обов'язковий документ навчально-методичного комплексу, в загальному знайомить студентів зі змістом і методикою вивчення нормативного освітнього компоненту (ОК) - Дитяча та педагогічна психологія. Програма навчальної дисципліни з курсу вміщує розгорнутий перелік розділів і тем, що будуть вивчатись в межах «Дитячої та педагогічної психології», розподіл годин на лекційні семінарські і практичні заняття з курсу. Перелік практичних завдань та завдань самостійної роботи з критеріями оцінки та відповідними балами. Методичні рекомендації до семінарів і практичних занять допоможуть студентам у їх виконанні та підготовці до занять. У додатках вміщені зразки виконання завдань самостійної роботи.

УДК 159.922.7(076.6)

© Н. П. Пихтіна, 2025

© НДУ ім. М. Гоголя, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ І.	
Силабус навчальної дисципліни "Дитяча та педагогічна психологія"	5
Розділ ІІ.	
Програма навчальної дисципліни "Дитяча та педагогічна психологія"	13
Розділ ІІІ.	
Методичні рекомендації до семінарів та практичних занять з курсу "Дитяча та педагогічна психологія"	28
Додатки	55
Список рекомендованих джерел.....	61

ПЕРЕДМОВА

У професійній підготовці здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності А-2 Дошкільна освіта, освітній компонент (ОК) *«Дитяча та педагогічна психологія»* – має важливе значення як нормативна фахова дисципліна. Її вивчення націлене на формування низки загальних (ЗК) та спеціальних (СК) компетентностей, а зміст і форми роботи, формують ці компетентності і відповідні програмові результати навчання (ПРН).

Зміст навчально-методичного комплексу (НМК), з навчальної дисципліни *«Дитяча та педагогічна психологія»*, представлений трьома розділами.

Перший розділ *«Силабус навчальної дисципліни «Дитяча та педагогічна психологія»»* вміщує силабус, як обов'язковий документ навчально-методичного комплексу, в загальному знайомить студентів зі змістом і методикою вивчення нормативного освітнього компоненту (ОК) – *«Дитяча та педагогічна психологія»*.

В межах другого розділу *«Програма навчальної дисципліни "Дитяча та педагогічна психологія"»*, програма навчальної дисципліни з курсу вміщує розгорнутий перелік розділів і тем, що будуть вивчатись в межах *«Дитячої та педагогічної психології»*, розподіл годин на лекційні, семінарські і практичні заняття з курсу. Представлений перелік практичних завдань та завдань самостійної роботи з критеріями та відповідними балами оцінки якості їх виконання.

У третьому розділі *«Методичні рекомендації до семінарів та практичних занять з курсу "Дитяча та педагогічна психологія"»*, запропоновані розгорнуті методичні рекомендації до методики проведення означених видів занять з дисципліни. Вони розроблені так, щоб детально запропонувати студентам завдання до семінарів та практичних занять, представлений і прокоментований розподіл балів за цими завданнями. Доцільною є і проєкція методики проведення семінарів та практичних занять з кожної теми, передбаченої структурою залікового кредиту дисципліни. Вважаємо, що така деталізація методичних рекомендацій з курсу допоможе студентам у виконанні завдань до семінарсько-практичного блоку та самостійної роботи; формуватиме їх психологічну готовність до активності і творчості на заняттях.

У додатках вміщені зразки виконання завдань самостійної роботи.

Перелік рекомендованих для використання при вивченні дисципліни джерел створює необхідні умови для ґрунтовного засвоєння змісту тем і розділів з курсу.

Висловлюємо сподівання, що підготовлений *посібник «Навчально-методичний комплекс з курсу «Дитяча та педагогічна психологія»* суттєво поліпшить процес засвоєння навчальної дисципліни, сформує відповідні загальні та спеціальні компетентності у здобувачів першого (бакалаврського) рівня та забезпечить психологічну компетентність майбутніх вихователів.

РОЗДІЛ І.

Силабус навчальної дисципліни "Дитяча та педагогічна психологія".

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Дитяча та педагогічна психологія» розроблена для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і як обов'язкова дисципліна є окремим освітнім компонентом освітньої програми «Дошкільна освіта» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Курс сприяє набуттю здобувачами систематизованих психолого-педагогічних знань, професійних практичних умінь і навичок щодо розвитку та формування дитини від народження до вступу до школи, труднощів, які супроводжують психічний розвиток і становлення особистості на етапі дошкільного дитинства, шляхів їх подолання.

Компетентності та результати навчання

Компетентності

Вивчення дисципліни «Дитяча та педагогічна психологія» у комплексі з іншими освітніми компонентами ОП «Дошкільна освіта» на першому (бакалаврському рівні) вищої освіти як нормативної дисципліни сприяє набуттю здобувачами програмних компетентностей:

Вивчення дисципліни «Дитяча та педагогічна психологія» у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Дошкільна освіта» сприяє набуттю здобувачами програмних компетентностей:

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (**логічна компетентність**).

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях; приймати ефективні рішення у професійній діяльності, мотивувати людей до досягнення спільної мети (**лідерська компетентність**).

ЗК-8. Здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності (**етична компетентність**).

СК-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації (**аналітична компетентність**).

СК-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага) (**предметно-методична компетентність**).

СК-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку (**предметно-методична компетентність**).

СК-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку (**предметно-методична компетентність**).

СК-13. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку (**організаційна компетентність**).

СК-15. Здатність до забезпечення індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей та потреб (**організаційна компетентність**).

СК-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології та електронні освітні ресурси в професійній діяльності (**інформаційно-комунікаційна**).

СК-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини (**здатність до навчання впродовж життя**).

СК-23. Здатність здійснювати та інтерпретувати результати моніторингу якості освітньої діяльності для адаптації та коригування освітнього процесу відповідно до можливостей та потреб здобувачів освіти (**оцінювально-аналітична**).

2.2. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти сприяє досягненню здобувачами таких програмних результатів навчання:

ПРН-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

ПРН-02. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.

ПРН-03. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПРН-04. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку.

ПРН-06. Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами

ПРН-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей та потреб дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПРН-12. Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці.

ПРН-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.

ПРН-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини.

ПРН-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.

ПРН-21. Розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку.

Форми, методи та засоби навчання

Курс в обсязі 180 годин буде представлений в межах аудиторних занять, що викладатимуться у формі лекцій (20 год.), семінарів (20 год.), лабораторних (20 год.). Організації самостійної і творчої роботи студентів в межах означених тем (120 год.) – на денній формі навчання.

На заочній формі: лекцій (6 год.), семінарів (6 год.), лабораторних (6 год.). Організації самостійної і творчої роботи студентів (162 год.)

Викладач використовуватиме лекцію, як основну і традиційну форму, (лекції з презентацією в умовах дистанційного навчання), виконання практичних занять в межах семінарів та індивідуальних творчих завдань до лабораторних занять, (презентації програм самовдосконалення, самопрезентації), консультації.

Навчання, з урахуванням можливостей його дистанційної організації, відбуватиметься на платформі Moodle (в навчально-інформаційному університетському середовищі Уніком), з використанням інших віртуально-інформаційних платформ, ЗУМ та інших. Тому здобувачам вищої освіти потрібно бути зареєстрованому в УНІКОМ.

Організація навчання

Теми лекційних занять:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	2	-
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	-	-
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	1	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	1	-
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	-
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	-
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	1
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	1
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	1
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	1
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	1
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	1

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	2	
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	2	
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	-	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	-	1
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	1
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	1
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	1
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	1
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	-	-
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	-	-
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	2	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	2	-
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	2
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	2
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	-
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	-
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	2
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	-
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	-
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	-

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 120	Заочна 162
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	10	13
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	10	13
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	10	13
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	10	13
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	10	13
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	10	13
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	10	14
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	10	14
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	10	14
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	10	14
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	10	14
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	10	14

Оцінка

Критерії поточного (формуального) оцінювання

Форми роботи	Зміст роботи	Розподіл оцінок
Практичне заняття	Знання й розуміння теоретичного матеріалу (повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення; упевненість, аргументованість та емоційність; використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки).	0-2
	Долучення до інтерактивних форм взаємодії	0-1
	Участь обговоренні чи дискусії.	0-1
	Головний доповідач/модератор питання.	0-1
	Разом	0-5
Лабораторне заняття	Виконання практичної частини та здатність обґрунтувати алгоритм виконаної роботи	0-3
	Долучення до інтерактивних форм взаємодії	0-1
	Оформлення роботи	0-1
	Разом	0-5

5.4 Критерії проміжного та підсумкового оцінювання

Форми роботи	Зміст роботи	Розподіл балів
<i>Ессе на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти Дитячій та педагогічній психології як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки: Дитячої та педагогічної психології...» (До теми 1.1.)</i>	відповідність змісту темі	0-2
	повнота розкриття теми	0-2
	обґрунтованість та новизна матеріалу, логічність його викладу, практична значущість	0-2
	структура та обсяг (до 5 сторінок)	0-2
	правильність оформлення твору	0-2
	Разом	10
Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.3.)	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	0-3
	Факти для обґрунтування висновків	0-3
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	0-3
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	0-3
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	0-3
	Разом	15
Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.4.)	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	
	Факти для обґрунтування висновків	
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	
	Разом	15
Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями прояву типу темпераменту дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.7.)	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	0-5
	Факти для обґрунтування висновків	0-5
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	0-5
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	0-5
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	0-5
	Разом	0-15
<i>Модульні контрольні роботи (три) 0-5 балів за кожну роботу</i>	Відповіді повні, логічні, завершені, обґрунтовані, чіткі, самостійні.	0-15
<i>Екзамен</i>	Студент/студентка демонструє високий рівень знань в обсязі питань білета, демонструючи володіння матеріалом основних посібників і додаткових літературних джерел; користується сучасною науковою термінологією, орієнтується у системі понять, науково правильно їх тлумачить; володіє методами наукового аналізу. Відповідь повна, матеріал викладено у повній логічній послідовності літературною мовою, дає правильні, точні, повні, ґрунтовні відповіді	27-30
	Студент/студентка демонструє недостатньо повну, але змістовну відповідь на питання білета; добре володіє матеріалом; орієнтується в системі понять, але	22,5-26,5

	припускається поодиноких несуттєвих помилок у їх тлумаченні. Має ґрунтовні теоретичні знання, але може допустити незначні неточності у побудові відповіді. Неповно розкриває зміст питання.	
	Студент/студентка має фрагментарні знання, презентує неповну відповідь, помиляється у визначенні основних понять; не вміє обґрунтувати свої думки; викладає матеріал непослідовно, допускає помилки.	18-22
	Студент/студентка не володіє необхідними для побудови відповіді знаннями та вміннями. Виявляє незнання теоретичного матеріалу; помиляється у визначенні основних понять. Поставлені запитання розкриває неправильно.	0-17,5
	РАЗОМ:	0-30

Політика курсу

Відвідування та / або участь є необхідною умовою вивчення цього курсу, оскільки навчання проходить переважно у тренінговій формі. Дана дисципліна є фаховою, оскільки передбачає формування у студентів необхідних професійних умінь творчого застосування власної психотехніки і педагогічної техніки у педагогічному спілкуванні. Проте, якщо Ви бажаєте навчатися дистанційно – можна узгодити графік навчання в УНІКОМ на платформі Мудл. У такому разі здобувач вищої освіти, займаючись самонавчанням, спрямовує свою самостійну роботу на опанування технологією використання педагогічної техніки як основного психотехнічного інструментарію в ефективному педагогічному спілкуванні вихователя ЗДО з дітьми дошкільного віку, їх батьками і колегами.

Запізнення. Крайньою межею здачі контрольних (підсумкових) матеріалів, завдань самостійної роботи є три дні до дати заліку. Після цієї дати завдання не приймаються.

Переоцінка завдань можлива протягом тижня після отримання оцінки на основі заяви на ім'я завідувача кафедри у письмовій формі. Після отримання заяви, завідувач кафедри протягом тижня створить комісію з переоцінки, яка після проведення аналізу роботи студента повідомить його про своє рішення.

Перескладання роботи студентів можливе протягом тижня після отримання оцінки на основі заяви у письмовій формі.

Академічна доброчесність та плагіат. Даний курс передбачає ґрунтовну самостійну роботу студентів з навчально-методичною літературою, періодикою іншими документами. Завдання з різних розділів тренінгу, мають індивідуальне спрямування, передбачають творчу роботу студентів над власними комунікативними вміннями. Тому можливість прямого користування матеріалами інших науковців або уникнення посилання на них в межах тренінгового курсу відсутня.

Мобільні пристрої на заняттях використовуються тільки з дозволу викладача, оскільки вони можуть заважати або бути використані для некоректного використання та можуть заважати під час роботи.

Поведінка в аудиторії. Під час аудиторних занять вільність спілкування, пересування студентів допускаються у межах тренінгової аудиторії, специфіки завдань. Запізнення категорично виключаються.

Основні джерела інформації для вивчення навчальної дисципліни **Основні**

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.;
4. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016, 267 с.;
5. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 123 с.;
6. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

Допоміжні

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. К. : Освіта, 1998. 255 с.
2. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. К. : Академвидав, 2008. 432 с.
3. Пихтіна Н.П., Пихтін М.П., Федорченко Т.Є. Психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти профілактики девіантної поведінки дітей та молоді / За загальною редакцією В.М. Оржеховської (друге видання). - Київ, ТОВ "КНТ", 2018. – 376 с .
4. Пихтіна Н. П. Організаційно-педагогічні умови адаптації дошкільників до ДНЗ. - Ніжин, Вид-во НДУ, 2011. – 316 с.
5. Пихтіна Н.П. Основи педагогічної техніки Навчальний посібник Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. – 2012. – 288 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-19132);
6. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей. Навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. – 2012. – 378 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-18609 від 03.12.12);
7. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К. : Академвидав, 2005. 360 с.
8. Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Колективний навчально-методичний посібник (За загальною редакцією Кононко О.Л.). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с.;
9. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 287 с.

РОЗДІЛ II.

Програма навчальної дисципліни "Дитяча та педагогічна психологія".

I. Загальна інформація

Заклад вищої освіти	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет/інститут	Психології та соціальної роботи
Кафедра	Дошкільної освіти
Мова навчання	Українська
Розробник/и	Кандидат педагогічних наук, доцент Пихтіна Н.П.
Освітня програма	012 Дошкільна освіта
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Затверджено	Засіданням кафедри дошкільної освіти протокол № 1 від 29.08.2024 р.
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, що відповідає 180 академічних годин, з яких, денна форма: 60 годин - аудиторне навчання (лекції - 20 год., семінарські заняття – 20 год., лабораторні заняття – 20 год.) і 120 годин – самостійна робота; заочна форма: 18 годин – аудиторне навчання (лекції – 6 год., семінарські – 6 год., лабораторні – 6 год.) і 162 годин – самостійна робота.
Статус дисципліни	нормативна

Навчальна дисципліна «Дитяча та педагогічна психологія» розроблена для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і як обов'язкова дисципліна є окремим освітнім компонентом освітньої програми «Дошкільна освіта» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Курс сприяє набуттю здобувачами систематизованих психолого-педагогічних знань, професійних практичних умінь і навичок щодо розвитку та формування дитини від народження до вступу до школи, труднощів, які супроводжують психічний розвиток і становлення особистості на етапі дошкільного дитинства, шляхів їх подолання.

Пререквізити: Загальна психологія (ОК 11).

Постреквізити: Педагогічна техніка та педагогічна творчість вихователя (ОК 30)

II. Компетентності та результати навчання

2.1. Компетентності

Вивчення дисципліни «Дитяча та педагогічна психологія» у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Дошкільна освіта» сприяє набуттю здобувачами програмних компетентностей:

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (логічна компетентність).

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях; приймати ефективні рішення у

професійній діяльності, мотивувати людей до досягнення спільної мети (**лідерська компетентність**).

ЗК-8. Здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності (**етична компетентність**).

СК-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації (**аналітична компетентність**).

СК-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага) (**предметно-методична компетентність**).

СК-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку (**предметно-методична компетентність**).

СК-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку (**предметно-методична компетентність**).

СК-13. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку (**організаційна компетентність**).

СК-15. Здатність до забезпечення індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей та потреб (**організаційна компетентність**).

СК-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології та електронні освітні ресурси в професійній діяльності (**інформаційно-комунікаційна**).

СК-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини (**здатність до навчання впродовж життя**).

СК-23. Здатність здійснювати та інтерпретувати результати моніторингу якості освітньої діяльності для адаптації та коригування освітнього процесу відповідно до можливостей та потреб здобувачів освіти (**оцінювально-аналітична**).

2.2. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОПП «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти сприяє досягненню здобувачами таких програмних результатів навчання:

ПРН-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі;

знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

ПРН-02. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.

ПРН-03. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПРН-04. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку.

ПРН-06. Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами

ПРН-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей та потреб дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПРН-12. Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці.

ПРН-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.

ПРН-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини.

ПРН-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.

ПРН-21. Розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку.

III. Методи та засоби навчання

3.1. Методи навчання

1. Методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: лекція, лекція з презентацією, розповідь, пояснення, демонстрування етапів профілактичної роботи з дітьми в дошкільні роки, робота з посібником, з інтернет-ресурсами, виконання практичних завдань та завдань аналітичного і прогностичного характеру. .

2. Методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності: створення ситуацій пізнавальної новизни (інтерактивна взаємодія на семінарських та лабораторних заняттях, участь у навчальних дискусіях, мозковий штурм, дидактична гра «Збір аргументів «за» і «проти»»), методи заохочення: залучення до пошуково-презентаційних завдань (педагогічного анонсу, зокрема, представлення іноземних джерел, за виконання яких студент отримує додаткові бали); висунення навчальних вимог на основі критеріїв оцінювання самостійної

роботи бакалаврів (сформованості знань, якості виконання самостійної роботи, індивідуальних і практичних завдань, володіння понятійно-категорійним апаратом, вміння структурувати й узагальнювати інформацію, робити обґрунтовані висновки).

3. Методи контролю: методи усного контролю: бліц-опитування, опитування; письмова перевірка: термінологічні диктанти, ігри-рефлексії та ігри-сенсibiliзації як форми самоаналізу і самооцінки студентів власної готовності до виконання корекційно-профілактичних заходів у формі написання есе, самозвітів, підсумкове контрольне тестування, екзамен.

3.2. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- програма навчальної дисципліни;
- навчальні посібники;
- мультимедійне обладнання, комп'ютери;
- ресурси Google.

IV. Зміст навчальної дисципліни

4.1. Анотація змісту за темами

Розділ 1

Загальні питання дитячої психології

Тема 1.1. Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини

Поняття про дитячу психологію та її предмет. Значення дитячої психології. Її зв'язок з іншими науками. Методи дитячої психології, їх специфіка. Основні закономірності психічного розвитку дітей. Вікові етапи та періодизація психічного розвитку дитини. Індивідуальні особливості психічного розвитку дітей. Особливості вивчення дітей вихователем дитячого садка та практичним психологом дошкільної установи.

Ключові поняття: психологія дитяча, закономірності психічного розвитку, методи дитячої психології, вікові етапи, періодизація психічного розвитку дитини, індивідуальні особливості.

Тема 1.2. Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний еккурс)

Історичний аналіз поняття "дитинство". Дитинство як предмет науки. Основні теорії психічного розвитку дитини. Психоаналітичні теорії дитячого розвитку (теорія З.Фрейда, теорія А.Фрейд, теорія Е.Еріксона), теорія соціального наочіння, теорія Ж.Піаже про інтелектуальний розвиток дитини, культурно-історична концепція розвитку вищих пізнавальних функцій Л.С.Виготського. Ідея цілісного дослідження дитини у російській та зарубіжній психології кінця 19-го - початку 20-го століття. Вклад українських психологів кінця 19-го - початку 20-го століття у реалізацію ідеї цілісного вивчення особистості дитини (І.О.Сікорський, О.Ф.Лазурський, Г.С.Костюк). Сучасні дослідження

в галузі дитячої психології (Л.А.Венгер, В.С.Мухіна, С.Д.Максименко, О.Л.Кононко).

Ключові поняття: *теорії психічного розвитку дитини, дитинство, Психоаналітичні теорії, культурно-історична концепція, теорія соціального наuczіння, теорії інтелектуального розвитку.*

Розділ 2.

Психологічні особливості розвитку дитини від моменту зачаття до вступу до школи

Тема 2.1. Пренатальний період розвитку дитини

Генетика поведінки. Основні стадії пренатального розвитку (стадія за-родку, стадія ембріону, стадія плоду). Особливості внутріутробного сере-довища. Розвиток сенсорики та емоційної сфери до моменту народження. Роль батьків у сприятливому протіканні вагітності. Проблема перинатального виховання (виховання майбутніх батьків).

Ключові поняття: *генетика поведінки, стадії пренатального розвитку, стадія зародку, стадія ембріону, стадія плоду, внутріутробне середовище, перинатальне виховання.*

Тема 2.2. Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя

Загальна характеристика періоду новонародженості. Система безумов-них рефлексів. Розвиток слухового і зорового аналізаторів. Комплекс пожвав-лення. Соціальна ситуація розвитку у період немовляти. Особливості провід-ної діяльності немовляти. Передумови виникнення мовлення. Розвиток рухів і дій. Основні новоутворення немовлячого віку. Орієнтування у навколиш-ньому світі. Криза 1-го року життя. Загальне позитивне ставлення до світу.

Ключові поняття: *період новонародженості, безумовні рефлекси, аналізатори, комплекс пожвавлення, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність немовляти, основні новоутворення немовлячого віку, криза 1-го року життя.*

Тема 2.3. Психічний розвиток дитини раннього віку (1 - 3 роки)

Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Предметна діяль-ність як провідна діяльність у ранньому віці. Зародження нових видів діяль-ності. Специфіка спілкування дитини у ранньому віці та розвиток мовлення. Сприймання у ранньому віці. Особливості пам'яті, мислення та уяви у ран-ньому віці. Емоційний розвиток та особливості поведінки дитини 1-3 років. Особливості перших уявлень про себе. Початки самосвідомості. Виникнення прагнення до самостійності. Криза 3-х років. Розвивальна робота із дітьми 1-3 років.

Ключові поняття: *дитина раннього віку, предметна діяльність, криза 3-х років, самосвідомість.*

Тема 2.4. Гра як провідна діяльність у дошкільному віці

Загальна характеристика ігрової діяльності. Структура ігрової діяльності. Взаємини дітей у процесі гри. Роль гри у психічному розвитку дошкільника. Вплив іграшки на психічний розвиток дитини. Продуктивні види діяльності дошкільника (зображувальна діяльність, конструкторська діяльність, елементи учбової і трудової діяльності).

Ключові поняття: ігрова діяльність, гра, сюжетно-рольова гра, структура гри, правила гри, сюжет гри, ігрові ролі.

Тема 2.5. Розвиток особистості дошкільника

Умови розвитку особистості дошкільника. Зміст мотивів поведінки; формування системи мотивів. Самосвідомість і самооцінка у дітей дошкільного віку. Формування морально-етичних якостей особистості. Особливості почуттів дошкільника, основні напрямки їх розвитку. Роль вольових дій у поведінці дошкільника. Напрямки розвитку вольових дій.

Ключові поняття: мотиви, система мотивів, самосвідомість і самооцінка дошкільника, морально-етичні якості, вольові дії.

Тема 2.6. Розумовий розвиток дошкільника

Практичне оволодіння мовою і усвідомлення мовлення. Розвиток функцій мовлення. Розвиток орієнтування у властивостях предметів. Розвиток орієнтування у просторі і часі. Сприймання малюнка. Загальна характеристика розвитку мислення у дошкільному віці. Розвиток образного мислення дошкільника. Засвоєння логічних форм мислення. Розвиток уваги у дошкільному віці. Розвиток пам'яті у дошкільному віці. Розвиток уяви у дошкільному віці.

Ключові поняття: мова, усвідомлення мовлення, функції мовлення, сприймання, образне мислення, логічні форми мислення, увага, уява, пам'ять.

Тема 2.7. Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи

Витоки індивідуальності (вроджені особливості, середовище, позиція самої дитини). Типові відмінності в розумовому розвитку дитини (діти з нормальним розумовим розвитком, діти із випереджаючим розумовим розвитком, діти із затримкою розумового розвитку, діти із розумовою відсталістю). Психічні стани (дитячі страхи, неврози, заїкання). Індивідуальні відмінності у самосвідомості. Розвивальна робота із дітьми молодшого і середнього дошкільного віку (3-5 років). Розвивальна робота із дітьми старшого дошкільного віку (5-6 років). Психологічна готовність дитини до школи. Основні її складові.

Ключові поняття: індивідуальність, вроджені особливості, середовище, типові відмінності, нормальний розумовий розвиток, випереджаючий розумовий розвиток, затримка розумового розвитку, розумова відсталість, психічні стани, дитячі страхи, неврози, заїкання, індивідуальні відмінності у самосвідомості.

Розділ 3.

ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО РОЗВИТОК, НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

Тема 3.1. Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки

Поняття про психічний розвиток. Фактори психічного розвитку. Рушійні сили та закономірності психічного розвитку. Особливості психічного розвитку дитини у дошкільні роки. Проблема психічного розвитку дошкільників у процесі навчання. Зона ближнього розвитку. Класифікація видів навчання. Традиційне та інноваційне навчання. Особливості традиційного та інноваційного навчання дитини дошкільного віку. Психологічні основи індивідуалізації та диференціації навчання. Особливості навчання обдарованих та невстигаючих дітей.

***Ключові поняття:** психічний розвиток, фактори психічного розвитку, рушійні сили та закономірності психічного розвитку, зона ближнього розвитку, навчання, види навчання, традиційне та інноваційне навчання, індивідуалізації та диференціації навчання, обдарованість, невстигаючі діти.*

Тема 3.2. Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку

Процес виховання. Методологічні та методичні принципи виховання. Закономірності виховного впливу. Основні фактори і психологічні умови ефективного виховання. Особливості виховання дітей дошкільного віку в умовах суспільної дошкільної освіти. Психологічні вимоги до форм і методів виховання на різних вікових етапах від народження до 6 – 7 років. Критерії та рівні вихованості особистості. Важковиховуваність як психолого-педагогічна проблема. Негативні прояви поведінки дошкільника як початковий етап у виникненні його важковиховуваності.

***Ключові поняття:** виховання, принципи виховання, закономірності виховання, фактори виховання, форми і методи виховання, критерії та рівні вихованості, важковиховуваність, негативні прояви поведінки дошкільники.*

Тема 3.3. Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування

Загальна характеристика та структура педагогічної діяльності. Стили педагогічної діяльності та педагогічного спілкування. Педагогічні здібності та особистісні якості педагога. Професійна компетентність педагога. Професійні стреси у діяльності педагога. Психологічна профілактика професійного вигорання.

***Ключові поняття:** педагогічна діяльність, стилі педагогічної діяльності, стилі педагогічного спілкування, педагогічні здібності, особистісні якості педагога, професійна компетентність педагога, професійні стреси педагога, професійне вигорання.*

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	пр	лб	інд	с.р.		л	пр	лб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальні питання дитячої психології												
1.1. Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	14	2	2	-	-	10	13		-	-		13
1.2. Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	12	-	2	-	-	10	14		1	-		13
Разом за розділом I	26	2	4	0	0	20	27	0	1	0		26
Розділ 2. Психологічні особливості розвитку дитини від моменту зачаття до вступу до школи												
2.1. Пренатальний період розвитку дитини	13	1	-	2		10	13	-		-		13
2.2. Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	13	1	-	2		10	15	-	1	1		13
2.3. Психічний розвиток дитини раннього (1-3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	16	2	2	2		10	16	-	1	2		13
2.4. Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	16	2	2	2		10	16	-	1	2		13
2.5. Розвиток особистості дошкільника	16	2	2	2		10	15	1	-	-		14
2.6. Розумовий розвиток дошкільника	16	2	2	2		10	15	1	-	-		14
2.7. Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	16	2	2	2		10	17	1	-	2		14
Разом за розділом II	106	12	10	14		70	106	3	3	6		94
Розділ 3. Педагогічна психологія як наука про розвиток, навчання, виховання дитини												
3.1. Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	16	2	2	2		10	16	1	1	-		14
3.2. Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	16	2	2	2		10	16	1	1	-		14
3.3. Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	16	2	2	2		10	16	1	1	-		14
Разом за розділом IV	48	6	6	6		30	48	3	3	0		42
Усього годин	180	20	20	20		120	180	6	6	6		162

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	2	-
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	-	-
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	1	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	1	-
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	-
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	-
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	1
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	1
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	1
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	1
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	1
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	1

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	2	
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	2	
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	-	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	-	1
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	1
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	1
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	1
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	1
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	1

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 20	Заочна 6
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	-	-
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	-	-
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	2	-
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	2	-
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	2	2
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	2	2
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	2	-
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	2	-
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	2	2
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	2	-
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	2	-
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	2	-

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна 120	Заочна 162
1.1.	Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини	10	13
1.2.	Дитинство як предмет психологічного дослідження (історичний екскурс)	10	13
2.1.	Пренатальний період розвитку дитини	10	13
2.2.	Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя	10	13
2.3.	Психічний розвиток дитини раннього (1 - 3 роки) і дошкільного (3-6 років) віку	10	13
2.4.	Гра як провідна діяльність у дошкільному віці	10	13
2.5.	Розвиток особистості дошкільника	10	14
2.6.	Розумовий розвиток дошкільника	10	14
2.7.	Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи	10	14
3.1.	Педагогічна психологія про розвиток і навчання дітей у дошкільні роки	10	14
3.2.	Педагогічна психологія про розвиток і виховання дітей дошкільного віку	10	14
3.3.	Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування	10	14

5.2. Методи та засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: результати виконання самостійної роботи з підготовки до семінарських і лабораторних занять (складання тез, опорних схем, підготовка мультимедійних презентацій на основі опрацювання текстів лекцій); інтерактивна взаємодія на семінарських та лабораторних заняттях (зокрема, активна участь у дискусіях, мозковому штурмі, дидактичній грі «Збір аргументів «за» і «проти»»); виконання індивідуальних творчих завдань (написання наукової статті, участь у науково-практичних конференціях різного рівня конференції); виконання науково-дослідницького завдання (Міні-наукового дослідження за темою курсової роботи); за результатами виконання самостійної роботи, студенти залучаються до форм письмового контролю: термінологічних диктантів, ігр-рефлексій та ігр-сенсibiliзацій як самоаналізу і самооцінки власної готовності до виконання наукового дослідження у формі написання есе, самозвітів; залучення до пошуково-презентаційних завдань: науково-педагогічного анонсу, зокрема, представлення іноземних джерел; виконання контрольних тестових завдань або модульних контрольних робіт; іспит.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота або тестові завдання у програмі Майстер-тест.

Аудиторна та самостійна робота студентів забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами, задля належного вивчення навчальної дисципліни чи окремої її теми, а саме: навчальними та навчально-методичними посібниками, презентаціями лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями. Вивчення дисципліни передбачає й дистанційну організацію навчання, зокрема, в системі віртуального навчального середовище НДУ ім. Миколи Гоголя – Уніком, за допомогою платформ Google, Zoom тощо.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Науково-педагогічні дослідження в галузі дошкільної освіти» проводиться усно і письмово. *Форми усного контролю:* інтерактивна взаємодія на семінарських та лабораторних заняттях (зокрема, активна участь у дискусіях, мозковий штурм, збір аргументів «за» і «проти»), презентація та використання на семінарах і лабораторних заняттях виконаних практичних завдань: тез, опорних схем, мультимедійних презентацій за результатами опрацювання текстів лекцій.

Науково-педагогічний анонс, зокрема, *Announcement of foreign sources* - представлення іноземних джерел – є пошуково-презентаційним завданням, за виконання якого студент отримує додаткові бали (5 балів за анонсування). Це дозволяє йому компенсувати можливі втрати балів з різних тем і розділів.

Формами письмового контролю є термінологічні диктанти, *ігри-рефлексії та ігри сенсibiliзації* як самоаналізу і самооцінки власної готовності до виконання наукового дослідження у формі написання есе, самозвітів.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота або тестові завдання у програмі Майстер-тест.

Критерії оцінювання самостійної роботи магістрантів: рівень сформованості знань; якість виконання самостійної роботи, індивідуальних і практичних завдань; самостійність виконання; володіння понятійно-категорійним апаратом, що покладений в основу змісту дисципліни; вміння структурувати інформацію та узагальнювати набуті знання за окремими темами і розділами, вміння робити обґрунтовані висновки тощо.

5.3. Критерії поточного (формульованого) оцінювання

Форми роботи	Зміст роботи	Розподіл оцінок
Семінарське заняття	Знання й розуміння теоретичного матеріалу (повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення; упевненість, аргументованість та емоційність; використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки).	0-2
	Долучення до інтерактивних форм взаємодії	0-1
	Участь обговоренні чи дискусії.	0-1
	Головний доповідач/модератор питання.	0-1
	Разом	0-5
Лабораторне заняття	Виконання практичної частини та здатність обґрунтувати алгоритм виконаної роботи	0-3
	Долучення до інтерактивних форм взаємодії	0-1
	Оформлення роботи	0-1
	Разом	0-5

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): **5 балів** – змістове відтворення матеріалу, апелювання до наукових поглядів, глибина аналізу предмета обговорення, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, вміння проектувати стратегію розвитку, класифікувати, узагальнювати та систематизувати матеріал; активна позиція на занятті; використання результатів виконання завдань самостійної роботи; **4 бали** – неповний аналіз обговорюваної проблеми; **3 бали** – поверхове знання предмета обговорення, відсутні висновки; **2 бали** – частковий прояв даних критеріїв оцінювання; **1 бал** – незнання предмета обговорення, проте є загальна орієнтація щодо змісту тематики.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на лабораторному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): **5 балів** – завдання виконане повністю, відповідь правильна, наведені аргументи, використовуються професійні терміни; студент демонструє активну науково-професійну позицію; **4 бали** виставляються студенту тоді, коли він виявляє розуміння основних понять, положень і фактів, проте завдання виконані не повністю або містять помилки; **3 бали** виставляється студенту тоді, коли завдання виконані частково; **2 бали** – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, допущені незначні помилки. **1 бал** – завдання виконане неправильно.

5.4 Критерії проміжного та підсумкового оцінювання студентів

Форми роботи	Зміст роботи	Розподіл балів
<i>Есе на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти Дитячій та педагогічній психології як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки: Дитячої та педагогічної психології...» (До теми 1.1.)</i>	відповідність змісту темі	0-2
	повнота розкриття теми	0-2
	обґрунтованість та новизна матеріалу, логічність його викладу, практична значущість	0-2
	структура та обсяг (до 5 сторінок)	0-2
	правильність оформлення твору	0-2
	Разом	10
<i>Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.3.)</i>	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	0-3
	Факти для обґрунтування висновків	0-3
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	0-3
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	0-3
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	0-3
	Разом	15
<i>Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.4.)</i>	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	
	Факти для обґрунтування висновків	
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	
	Разом	15
<i>Практичне завдання за результатами спостереження за особливостями прояву типу темпераменту дошкільного віку під час відвідування ЗДО. (До теми 2.7.)</i>	Відповідність змісту виконаного завдання обраній темі	0-5
	Факти для обґрунтування висновків	0-5
	Наявність аналітичної діяльності з посиланням на теоретичні концепції	0-5
	Готовність включатися до взаємодії з дітьми під час спостереження	0-5
	Готовність коментувати та відповідати на питання за результатами виконання завдання.	0-5
	Разом	0-15
<i>Модульні контрольні роботи (три) 0-5 балів за кожну роботу</i>	Відповіді повні, логічні, завершені, обґрунтовані, чіткі, самостійні.	0-15
<i>Екзамен</i>	Студент/студентка демонструє високий рівень знань в обсязі питань білета, демонструючи володіння матеріалом основних посібників і додаткових літературних джерел; користується сучасною науковою	27-30

	термінологією, орієнтується у системі понять, науково правильно їх тлумачить; володіє методами наукового аналізу. Відповідь повна, матеріал викладено у повній логічній послідовності літературною мовою, дає правильні, точні, повні, ґрунтовні відповіді	
	Студент/студентка демонструє недостатньо повну, але змістовну відповідь на питання білета; добре володіє матеріалом; орієнтується в системі понять, але припускається поодиноких несуттєвих помилок у їх тлумаченні. Має ґрунтовні теоретичні знання, але може допустити незначні неточності у побудові відповіді. Неповно розкриває зміст питання.	22,5-26,5
	Студент/студентка має фрагментарні знання, презентує неповну відповідь, помиляється у визначенні основних понять; не вміє обґрунтувати свої думки; викладає матеріал непослідовно, допускає помилки.	18-22
	Студент/студентка не володіє необхідними для побудови відповіді знаннями та вміннями. Виявляє незнання теоретичного матеріалу; помиляється у визначенні основних понять. Поставлені запитання розкриває неправильно.	0-17,5
	РАЗОМ:	0-30

VI. Рекомендовані джерела інформації

6.1. Основні

Основні

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с.;
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.;
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.;
4. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016, 267 с.;
5. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 123 с.;
6. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

Допоміжні

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. К. : Освіта, 1998. 255 с.;

2. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. К. : Академвидав, 2008. 432 с.;
3. Пихтіна Н.П., Пихтін М.П., Федорченко Т.Є. Психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти профілактики девіантної поведінки дітей та молоді / За загальною редакцією В.М. Оржеховської (друге видання). - Київ, ТОВ "КНТ", 2018. – 376 с.;
4. Пихтіна Н. П. Організаційно-педагогічні умови адаптації дошкільників до ДНЗ. - Ніжин, Вид-во НДУ, 2011. – 316 с.;
5. Пихтіна Н.П. Основи педагогічної техніки Навчальний посібник Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. – 2012. – 288 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-19132);
6. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей. Навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. – 2012. – 378 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-18609 від 03.12.12);
7. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К. : Академвидав, 2005. 360 с.;
8. Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Колективний навчально-методичний посібник (За загальною редакцією Кононко О.Л.). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с.;
9. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 287 с.

РОЗДІЛ III.

Методичні рекомендації до семінарів та практичних занять з курсу "Дитяча та педагогічна психологія".

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ З КУРСУ «ДИТЯЧА І ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1.1. Тема: «Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Поняття про дитячу психологію та її предмет.*
2. *Значення дитячої психології, її зв'язок з іншими науками.*
3. *Методи дитячої психології;*
4. *Особливості вивчення дітей вихователем дитячого садка та практичним психологом дошкільної установи.*

Варіантами самостійного опрацювання літератури можуть бути:

- *Записи у зошиті;*
- *Електронний варіант опрацювання текстів лекцій та підготовка тез на їх основі;*
- *Складання власних опорних схем;*
- *Підготовка мультимедійної презентації та її використання під час відповіді;*
- *Педагогічний анонс новинок літератури, результатів досліджень з проблем теми.*

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за основну відповідь та доповнення. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали.

Заняття рекомендуємо почати з *бліц-опитування* і розглянути у цій формі перше питання: *Поняття про дитячу психологію та її предмет.*

Орієнтовні питання до бліц-опитування:

1. *Що таке дитяча психологія як наука?*
2. *Назвіть факти і закономірності психічного розвитку дитини*
3. *Скільки етапів психічного розвитку дитини від народження до 6–7 років та як вони називаються?*

4. Що є предметом психології дитячої ?
5. Дані яких наук використовує психологія дитяча?
6. На які групи поділяються методи дитячої психології?

Друге питання: *Значення дитячої психології, її зв'язок з іншими науками*, рекомендуємо розглянути у формі інтерактивної (дидактичної) гри «Розкажи про себе». Студенти об'єднуються у сім груп відповідно до наук, з якими тісно пов'язана Психологія дитяча, одна група – це саме ця наука. Спочатку студенти, що представляють Дитячу психологію розповідають про цю науку, роблять її визначення, вказують на її предмет, мету і завдання. Інші науки ставлять їй питання, які розкривають специфіку їх взаємодії. Кожна наука теж розповідає про себе. У грі можна використовувати мікрофон чи предмет, що може його замінити.

Розгляд третього питання: *Методи дитячої психології*, можна здійснювати у формі Інтелектуальної естафети. Напочатку лаконічне бліц-опитування: що таке метод, метод дитячої психології, на які групи поділяються методи дитячої психології. Естафета полягає у послідовному розкритті спочатку організаційних методів, а потім методів збору інформації.

Розгляд четвертого питання: *Особливості вивчення дітей вихователем дитячого садка та практичним психологом дошкільної установи*, можна здійснювати шляхом дидактичної гри «Мозковий штурм». Студенти об'єднуються у дві групи відповідно до можливостей вивчення дітей вихователем дитячого садка та *практичним психологом дошкільної установи*. Радяться в групі та генерують ідеї і їх озвучують стосовно отриманих завдань.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.1. Тема: «Пренатальний період розвитку дитини» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Генетика поведінки.*
2. *Пренатальний розвиток, основні його стадії.*
3. *Особливості внутрішньоутробного середовища.*
4. *Психологічні особливості розвитку дитини до народження та роль батьків у сприятливому перебігу вагітності.*

Варіантами самостійного опрацювання літератури можуть бути:

- *Записи у зошиті;*
- *Електронний варіант опрацювання текстів лекцій та підготовка тез на їх основі;*
- *Складання власних опорних схем;*

- Підготовка мультимедійної презентації та її використання під час відповіді;
- Педагогічний анонс новинок літератури, результатів досліджень з проблем теми.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за основну відповідь та доповнення. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали.

Заняття рекомендуємо почати з *бліц-опитування* і розглянути у цій формі перше питання: *Генетика поведінки*.

Орієнтовні питання до бліц-опитування:

1. Що таке генетика поведінки?
2. Що таке механізм спадкової передачі?
3. Що таке мейоз, мітоз, кроссенгвер?
4. Стадії внутрішньоутробного розвитку.

Розляд другого питання: *Пренатальний розвиток, основні його стадії*; рекомендуємо здійснювати у формі групової інтелектуальної естафети. Студенти об'єднуються у три групи відповідно до стадій внутрішньоутробного розвитку та аналізують важливість кожної стадії пренатального розвитку. Естафета розгортається поступово за стадіями.

Розляд третього питання: *Особливості внутрішньоутробного середовища*, рекомендуємо здійснювати у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.2. Тема: «Психологічні особливості розвитку дитини першого року життя» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Особливості психічного розвитку в дитинстві;*
2. *Загальна характеристика періоду новонародженості;*
3. *Психічний розвиток дитини першого року життя.*

Заняття можна почати з *бліц-опитування* і розглянути у цій формі перше питання: *Особливості психічного розвитку в дитинстві*. Орієнтовні питання до бліц.:

1. Як називається перший етап психовікового розвитку дошкільника та яка його тривалість?
2. Чим закінчується цей період?

3. Назвати особливості психічного розвитку новонародженого в цей період.

4. Назвати складові психічного розвитку.

Розляд другого питання: *Загальна характеристика періоду новонародженості*, рекомендуємо здійснювати у формі ділової гри за допомогою техніки «Паралель». Для цього студенти об'єднуються у три групи відповідно до виділених особливості психічного розвитку новонародженого в цей період. Завдання кожної групи обґрунтувати і довести важливість саме тієї особливості, яку вони представляють.

Розляд третього питання: *Психічний розвиток дитини першого року життя*, рекомендуємо здійснювати у формі, аналогічній до попереднього питання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.3. Тема: «Психічний розвиток дитини раннього і дошкільного віку» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2007. 392 с.

2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,

3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Психічний розвиток дитини раннього віку;*

2. *Сутність та особливості психовікової кризи 3-х років;*

3. *Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років;*

4. *Сутність та особливості психовікової кризи 7-ми років.*

Заняття можна почати з бліц-опитування *Орієнтовні питання до бліц.:*

1. Як називається другий етап психовікового розвитку дошкільника та яка його тривалість?

2. Чим закінчується цей період?

3. Назвати особливості психічного розвитку дитини в цей період.

4. Назвати складові психічного розвитку.

Розляд першого питання: *Психічний розвиток дитини раннього віку*, рекомендуємо здійснювати у формі ділової гри за допомогою техніки «Паралель». Для цього студенти об'єднуються у групи відповідно до виділених особливості психічного розвитку дитини першого року життя в цей період. Завдання кожної групи обґрунтувати і довести важливість саме тієї особливості, яку вони представляють.

Друге питання: *Сутність та особливості психовікової кризи 3-х років*, радимо розглядати у формі дидактичної гри **«Збір аргументів: за і проти»**. Студенти об'єднуються у дві групи, шукають та по черзі озвучують аргументи про позитивні і негативні сторони психовікової кризи 3-х років.

Розляд третього питання: *Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років*, рекомендуємо здійснювати у формі, аналогічній до техніки розгляду першого питання.

Четверте питання: *Сутність та особливості психовікової кризи 7-ми років*, радимо розглядати, як і друге питання, у формі дидактичної гри «Збір аргументів: за і проти». Студенти об'єднуються у дві групи, шукають та по черзі озвучують аргументи про позитивні і негативні сторони психовікової кризи 7-ми років.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.4. Тема: «Гра як провідна діяльність у дошкільному віці»

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. Загальна характеристика ігрової діяльності;
2. Структура сюжетно-рольової гри.
3. Взаємини дітей у процесі гри.
4. Вплив іграшки на психічний розвиток дитини.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за основну відповідь та доповнення. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали.

1-ше і 3-тє питання семінару: *Загальна характеристика ігрової діяльності; Взаємини дітей у процесі гри*, рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

Розгляд другого питання: Структура сюжетно-рольової гри, можна проводити у **малих групах за допомогою техніки «Паралель»**. Студенти об'єднуються у групи, відповідно до *структури сюжетно-рольової гри*, характеризують значення кожного структурного компоненту з огляду на результативність гри.

Розгляд четвертого питання: Вплив іграшки на психічний розвиток дитини, може здійснюватись у формі інтелектуальної естафети, де кожен бажаючий висвітлює обраний за бажанням різновид іграшок та їх вплив на психічний розвиток дитини.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.5. Тема: «Розвиток особистості дошкільника» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. Зміст мотивів поведінки дошкільників та фактори формування системи мотивів;
2. Самосвідомість і самооцінка у дітей дошкільного віку;
3. Формування морально-етичних якостей особистості в дошкільні роки;
4. Особливості емоційно-почуттєвої сфери дошкільника, основні напрямки її розвитку.

Варіантами самостійного опрацювання літератури можуть бути:

- Записи у зошиті;
- Електронний варіант опрацювання текстів лекцій та підготовка тез на їх основі;
- Складання власних опорних схем;
- Підготовка мультимедійної презентації та її використання під час відповіді.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за основну відповідь та доповнення. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали.

1, 3, 4 питання семінару рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

Розгляд другого питання можна проводити у **малих групах за допомогою техніки «Паралель»**. Студенти об'єднуються у дві групи, відповідно до середньої і старшої груп дошкільників та розглядають самосвідомість дитини у вказаних вікових періодах за лініями розвитку самосвідомості: *Самооцінка, Усвідомлення власних переживань, Статева ідентифікація, Усвідомлення себе у часі*.

Узагальнені висновки щодо лініями розвитку самосвідомості можна записувати на дошці та у зошити.

Можливе написання термінологічного диктанту (4 бали).

Орієнтовні завдання для термінологічного диктанту.

(Загальна оцінка – 4 бали, кожне питання – 1 балу).

1 - варіант.

1. Зміст мотивів поведінки дошкільників та фактори формування у молодшому дошкільному віці;
2. Самооцінка дошкільника у середньому і старшому дошкільному віці;
3. Передумовами засвоєння дитиною морально-етичних норм є:
4. Загальна характеристика емоційної сфери дошкільника:

2 - варіант.

1. Зміст мотивів поведінки дошкільників та фактори формування середньому дошкільному віці;
2. Усвідомлення власних переживань дошкільником у середньому і старшому дошкільному віці;
3. Особливості морально-етичного розвитку дитини у ранньому дитинстві;

4. Емоційне передбачування це:

3 - *варіант.*

1. Зміст мотивів поведінки дошкільників та фактори формування у старшому дошкільному віці;

2. Статева ідентифікація дошкільника у середньому і старшому дошкільному віці;

3. Особливості морально-етичного розвитку дитини у дошкільному віці;

4. Емоційне передбачування лежить в основі...

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.6. Тема: «Розумовий розвиток дошкільника» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

4. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,

5. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,

6. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.),

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. Розвиток уваги та уяви дошкільника;

2. Особливості сприймання дошкільника;

3. Розвиток пам'яті дошкільника;

4. Загальна характеристика розвитку мислення в дошкільному віці;

5. Розвиток мовлення у дошкільному віці.

Варіантами самостійного опрацювання літератури можуть бути:

- *Записи у зошиті;*

- Електронний варіант опрацювання текстів лекцій та підготовка тез на їх основі;

- Складання власних опорних схем;

- Педагогічний анонс новинок літератури, результатів досліджень з проблем теми.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал -2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу, використання додатково опрацьованої літератури, статей.

Розгляд питань семінару рекомендуємо проводити у **формі ділової гри «Експертиза розумового розвитку дошкільника»**. Для цього студенти об'єднуються у 5 груп відповідно до питань семінару, що є одночасно *пізнавальними психічними процесами, що забезпечують розумовий розвиток дошкільника.*

Експерти спочатку обговорюють в групі особливості психічного процесу, який експертують, виділяють і записують основні його характеристики і те, як вони забезпечують розумовий розвиток дитини дошкільного віку.

Потім у кожній групі обирають основного доповідача, який озвучує та презентує напрацювання групи. Інші підгрупи задають запитання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2.7. Тема: « Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи» (2 год.)

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,

2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,

3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.,

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Витоки індивідуальності. Відмінності у розумовому розвитку та рівні сформованості самосвідомості.*

2. *Індивідуальна робота з дітьми різних типів темпераменту;*

3. *Окремі психічні стани (дитячі страхи, гіперактивність, повільність);*

4. *Психологічна готовність дитини до школи.*

Варіантами самостійного опрацювання літератури можуть бути:

- *Записи у зошиті;*
- *Електронний варіант опрацювання текстів лекцій та підготовка тез на їх основі;*

- *Складання власних опорних схем;*

- *Підготовка мультимедійної презентації та її використання під час відповіді.*

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал - 2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу. Використання додатково опрацьованої літератури, інноваційних статей – оцінюється в 3 б. Мультимедійна презентація оцінюється в 5 б.

Розгляд першого питання семінару: *Витоки індивідуальності. Відмінності у розумовому розвитку та рівні сформованості самосвідомості*, рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

Розгляд другого питання: *Індивідуальна робота з дітьми різних типів темпераменту*, можна проводити у **малих групах за допомогою техніки «Паралель»**. Студенти об'єднуються у чотири групи, відповідно до чотирьох типів темпераменту та розглядають особливості кожного, наголошуючи на

типі нервової системи і властивостях нервових процесів. Важливо зосередити увагу на тому, як здійснюють індивідуальну роботу з дітьми різних типів темпераменту вихователі і практичний психолог.

Розгляд третього питання: *Окремі психічні стани (дитячі страхи, гіперактивність, повільність)*, радимо розглядати у формі презентації реферативних повідомлень про вказані у питанні психічні стани. За наявності мультимедійної презентації до реферату оцінюється у 5 б. Реферативним повідомленням передують бліц-опитування щодо психічних станів особистості.

Розгляд четвертого питання семінару: Психологічна готовність дитини до школи, рекомендуємо проводити у **формі ділової гри «Експертиза готовності дошкільника до школи»**. Для цього студенти об'єднуються у 3 груп відповідно до складових готовності дитини до навчання в школі (*фізична, психологічна, соціальна*), розглядають їх сутність й особливості та забезпечення їх сформованості у ЗДО.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.1. Тема: «Педагогічна психологія про розвиток і навчання дошкільників»

Опрацювати рекомендовану літературу:

4. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,

5. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,

6. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.);

7. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.,

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. Поняття про психічний розвиток. Фактори психічного розвитку;
2. Рушійні сили та закономірності психічного розвитку;
3. Проблема психічного розвитку у процесі навчання. Зона ближнього розвитку;

4. Класифікація видів навчання. Традиційне та інноваційне навчання;

5. Психологічні основи індивідуалізації та диференціації навчання;

6. Контроль і оцінювання навчальних досягнень і здобутків дітей.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал - 2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу. Використання додатково опрацьованої літератури, інноваційних статей – оцінюється в 3 б. Мультимедійна презентація оцінюється в 5 б.

Розгляд першого і другого питань семінару: *Поняття про психічний розвиток. Фактори психічного розвитку; Рушійні сили та закономірності психічного розвитку*, можна розглядати у формі бліц-опитування або термінологічного диктанту.

Орієнтовні завдання для термінологічного диктанту.

(Загальна оцінка – 4 бали, кожне питання – 1 бал).

1. Психічний розвиток – це;
2. Факторами психічного розвитку є ;
3. Рушійними силами психічного розвитку є;
4. Закономірностями психічного розвитку є.

Розгляд третього питання семінару: *Проблема психічного розвитку у процесі навчання. Зона ближнього розвитку*, рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

Четверте питання: *Класифікація видів навчання. Традиційне та інноваційне навчання*, радимо розглядати у формі дидактичної гри «Збір аргументів: за і проти». Студенти об'єднуються у дві групи, по черзі характеризують *традиційне та інноваційне навчання*, приводять аргументи про переваги кожного.

П'яте питання: *Психологічні основи індивідуалізації та диференціації навчання*, як і попереднє питання радимо розглядати у формі дидактичної гри «Збір аргументів: за і проти». Студенти об'єднуються у дві групи, по черзі характеризують *індивідуалізацію та диференціацію навчання*, аналізують *психологічні основи* кожного.

Розгляд шостого питання семінару: *Контроль і оцінювання навчальних досягнень і здобутків дітей*, рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.2. Тема: «Педагогічна психологія про розвиток і виховання дошкільників»

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с. ,
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.;
4. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.,

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Процес виховання. Методологічні та методичні принципи виховання.*
2. *Закономірності виховного впливу;*
3. *Основні фактори і психологічні умови ефективного виховання;*
4. *Психологічні вимоги до форм і методів виховання на різних вікових етапах;*
5. *Критерії та рівні вихованості особистості.*

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал - 2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу. Використання додатково опрацьованої літератури, інноваційних статей – оцінюється в 3 б. Мультимедійна презентація оцінюється в 5 б.

Розгляд першого, другого і третього питань семінару: *Процес виховання. Методологічні та методичні принципи виховання. Закономірності виховного впливу; Основні фактори і психологічні умови ефективного виховання*, можна розглядати у формі бліц-опитування або термінологічного диктанту.

Орієнтовні завдання для термінологічного диктанту.

(Загальна оцінка – 5 балів, кожне питання – 1 бал).

1. *Процес виховання – це;*
2. *Назвати методологічні принципи виховання;*
3. *Назвати методичні принципи виховання;*
4. *Назвати закономірності виховного впливу;*
5. *Назвати Основні фактори ефективного виховання.*

Розгляд четвертого питання семінару: *Психологічні вимоги до форм і методів виховання на різних вікових етапах*, рекомендуємо проводити у **формі групового обговорення**: основний доповідач та доповнення з місця.

Розгляд п'ятого питання семінару: *Критерії та рівні вихованості особистості*, рекомендуємо проводити у **формі ділової гри «Експертиза вихованості дошкільника»**. Для цього студенти об'єднуються у 3 груп відповідно до рівнів вихованості дитини, розглядають їх сутність й особливості та можливості сформованості у ЗДО.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.3. Тема: «Психологія педагогічної діяльності та професійного спілкування»

Опрацювати рекомендовану літературу:

1. Дуткевич І.В., *Дошкільна психологія*: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с.,
2. Пихтіна Н. П., *Дитяча психологія* : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.,
3. Пихтіна Н. П., *Дитяча психологія в опорних схемах*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.);
4. Токарева Н.М. *Основи педагогічної психології*: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

підготуватись до обговорення теоретичних питань:

1. *Загальна характеристика та структура педагогічної діяльності;*
2. *Стилі педагогічної діяльності та педагогічного спілкування;*
3. *Педагогічні здібності та особистості якості педагога. Професійна компетентність педагога;*
4. *Професійні стреси у діяльності педагога. Психологічна профілактика професійного вигорання.*

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал - 2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу. Використання додатково опрацьованої літератури, інноваційних статей – оцінюється в 3 б. Мультимедійна презентація оцінюється в 5 б.

Розгляд першого і другого питання семінару: *Загальна характеристика та структура педагогічної діяльності; Стилі педагогічної діяльності та педагогічного спілкування*, можна розглядати у формі бліц-опитування або термінологічного диктанту.

Орієнтовні завдання для термінологічного диктанту.

(Загальна оцінка – 5 балів, перше і третє питання по 0,5 балів, інші питання – 1 бал).

1. Педагогічна діяльність - це;
2. Компонентами педагогічної діяльності є;
3. Стиль педагогічної діяльності – це;
4. Назвати стилі педагогічної діяльності;
5. Стиль педагогічного спілкування - це;
6. Назвати стилі педагогічного спілкування.

Розгляд третього питання: *Педагогічні здібності та особистості якості педагога*; рекомендуємо здійснювати у формі інтелектуальної естафети. Студенти за бажанням називають та аналізують кожну групу здібностей та особистісних якостей педагога, наголошуючи на важливості кожної. Естафета завершується висновком про роль здібностей і якостей у формуванні професійної компетентності педагога.

Четверте питання: *Професійні стреси у діяльності педагога. Психологічна профілактика професійного вигорання*, можна розглядати у формі захисту рефератів, які підготували студенти на основі опрацювання статей науковців та педагогів з досвіду роботи .

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З КУРСУ «ДИТЯЧА І ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ» (20 год.)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.1. Тема: «Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини» (2 год.)

Лабораторне заняття до теми 1.1. має теоретичну та практичну частини.

В межах теоретичної частини може бути проведене бліц-опитування або термінологічний диктант. Викладач, за результатами семінару з даної теми визначає, на які питання потрібно повторно звернути увагу і в якій формі це проводити.

Термінологічний диктант.

1. Дати визначення понять з даної теми.
2. Скласти опорну схему, логіка якої відображала б співвіднесення та підпорядкування перерахованих понять.

В межах практичної частини здійснюється презентація педагогічних творів-мініатюр на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти Дитячій психології як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки: Дитячої психології...»

Самостійна робота.

1. Опрацювати рекомендовану літературу та підготуватися до термінологічного диктанту / бліц-опитування на предмет визначення понять, що складають теоретичну основу з даної теми та моделювання їх співвіднесення за допомогою опорної схеми.

2. Написати твори-мініатюри на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти Дитячій психології як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки: Дитячої психології...» та підготуватися до їх презентації.

Методичні рекомендації до проведення заняття.

Максимальна кількість балів за заняття – 5. Їх складають бали за активність, відповідь та доповнення в грі. За ґрунтовну відповідь студент отримує 3 бали, за доповнення від 0,5 до 1 бали. Окремий бонусний бал - 2, отримують студенти за нестандартні підходи до виступу. Використання додатково опрацьованої літератури, інноваційних статей – оцінюється в 3 б. Мультимедійна презентація оцінюється в 5 б.

Орієнтовні завдання для термінологічного диктанту.

7. Дитяча психологія як наука - це
8. Факти і закономірності психічного розвитку це
9. Етапами психічного розвитку дитини від народження до 6–7 років є;
10. Предметом психології дитячої є;
11. Психологія дитяча використовує дані таких наук.;
12. Методи дитячої психології поділяються на:

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.3. Тема: «Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку» (6 год.)

Лабораторне заняття до теми 2.3. має практико-діагностичну та аналітичну частини.

Практико-діагностична частина здійснюється з виходом у ЗДО. Під час відвідування, студенти здійснюють спостереження за дітьми раннього та дошкільного віку і фіксують особливості їх психічного розвитку.

Завдання для студентів.

1. Провести спостереження за дітьми раннього віку та зафіксувати найбільш помітні особливості їх психічного розвитку:

- Сенсомоторна діяльність та фізичний розвиток;
- Соціально-емоційний розвиток;
- Спілкування;
- Предметна діяльність та розумовий розвиток.

2. Сформулювати висновки за основними здобутками психічного розвитку дитини раннього віку:

- Як проявляється **ССР**? Деталізувати стосунки дитини з дорослим та дітьми;

- Визначити **провідну діяльність**. Деталізувати предметно-маніпулятивну діяльність: ігри з предметами за призначенням, використання предметів-замінників;

- Визначте **психічні новоутворення** дітей раннього віку. Прокоментуйте особливості сприймання, мовлення наочно-дійового мислення;

- Чи спостерігаються ознаки **психовікової кризи 3-х років**? Які симптоми демонструються? Які ознаки кризи викликають проблеми у дитини та дорослих?

3. Провести спостереження за дітьми дошкільного віку та зафіксувати найбільш помітні особливості їх психічного розвитку:

- **Соціально-емоційний розвиток;**

- **Ігрова діяльність;**

- **Продуктивна діяльність;**

- **Розвиток пізнавальної сфери;**

- **Особистісний розвиток.**

4. Сформулювати висновки за основними здобутками психічного розвитку дитини раннього віку:

- Як проявляється **ССР**? Деталізувати стосунки дитини з дорослим та дітьми; Як диференціюється світ дорослих? Дитина в системі інша дитина. Роль предметів у цих стосунках.

- Визначити **провідну діяльність**. Деталізувати сюжетно-рольову гру. Як діти виконують права, обов'язки, ролі, правила, відповідно до сюжету і змісту гри?

- Визначте **психічні новоутворення** дітей дошкільного віку. Прокоментуйте особливості першого світогляду дошкільника. Поясніть значення для нього запитань: чому? Які демонструє дитина первинні моральні інстанції? У чому полягає супідрядність мотивів? Як виявляється довільність поведінки та особистісна свідомість?

Чи спостерігаються ознаки **психовікової кризи 7-х років**? Які симптоми демонструються? Які ознаки кризи викликають проблеми у дитини та дорослих?

Результати спостереження занести у відповідний протокол.

*Протокол спостереження за особливостями психічного розвитку дитини
дошкільного віку*

Ігрова діяльність	Продуктивна діяльність	Особистісний розвиток	Соціально-емоційний розвиток	Розвиток пізнавальної сфери
-Ігрова діяльність, її сформованість Представленість людських стосунків Предсталення людських стосунків під час рухливої гри «Мишоловка» коли діти за допомогою рахувальниці вираховували хто буде котиком, а хто буде мишкою. -Сприйняття суспільних функцій дорослих Діти вміли чути вихователя, на запитання вихователя давали чітку відповідь. -Засвоєння соц. досвіду, засвоєння стосунків дорослого світу Під час бесіди видно було що в дітей є елементарні уявлення і під час цього заняття вихователь удосконалила знання про воду та про пори року. Під час бесіди вихователь підібрала	-Продуктивна діяльність, самообслуговування, образотворча діяльність -Прогулянка та її зміст На прогулянку діти вийшли один за одним. Потім вихователь провела бесіду з дітьми про пори року, зміни у природі. Дала можливість дітям самостійно грати. -Правила культури побуту Діти вміють оперувати правилами культури побуту, самостійно одягаються та роздягаючись охайно складають свої речі. -Роль конструювання Даного виду діяльності не було сплановано. - Математичні уявлення про	-Пізнавальна активність -Спілкування з дорослим -Наскільки довірливі Відносини між дорослим (вихователем) та дітьми виглядали довірливо. Діти реагували на слово вихователя, чітко розуміли його і давали відповідь. -задоволеність, незадоволеність Спостерігалася задоволеність зі сторони дітей та вихователя. Та як спостерігач задоволена активністю дітей під час всього заняття. -Статева ідентифікація Під час заняття не спостерігалося поділ дітей на хлопчиків та дівчаток була гендерна рівність. -Розвиток волової сфери (довільність)	-Чутливість до інших Під час заняття вихователь донесла до дітей важливість води в природі та в житті людини. Діти емоційно сприйняли це і зрозуміли що воду потрібно берегти. -Розуміння елементарних морально-етичних проблем Вихователь зуміла донести дітям елементарно морально-етичну проблему про те що, воду потрібно берегти (Що вона може закінчитися, вона забруднюється і її потрібно раціонально використовувати) Під час гри «Фільтрування води» діти зрозуміли, що воду очищати дуже важко, що із брудної води виходить вже чистої води та потрібен час та великі матеріальні затрати для того щоб її очистити.	Відчуття і сприймання, вид сприймання (зорове, слухове, дотикове) На слух діти сприймали інформацію, чули відповіді однолітків. Зорове: діти спостерігали як вихователь робить дослід, проводила гру. Дотикова: підсолювали та підсолоджували воду, фільтрували воду, проводилася пальчикова гімнастика у воді. -Вміння роздівлятися предмет У грі «Смак води» діти смакували підсоленою та підсолодженою водою. -Орієнтування в світі речей Діти орієнтувалися у запитаннях вихователя та давали чіткі відповіді. Наприклад: Зубна щітка-чистити зуби, мило-мити руки. Пам'ять Закріплення слів руханки Мислення Під час гри діти мислили над дослідженням гри «Смак води»

навідні запитання які дали можли-вість закріпити знання дітей про воду та про пори року. -Внутрішній план дій (уявна ситуація) Під час дослідницької діяльності у дітей проявлявся уявний план дій. (підсолювання та підсолоджування води) -Ініціативність у грі Діти проявляли ініціативність у грі та під час дослідницької діяльності.	простів та час, інтелектуальні навички загального плану. Не було спрямо-вано, не проводилося.	поведінки) і мовлення. Мовлення дітей сформоване діалогічне, спостерігається взаємодія вихователя із дітьми, діти чітко відпові-дають на питання вихователя.	- Розуміння що добре, а що погано? На прикладах вихователь пояс-нила, що добре, а що погано. Добре коли є чиста вода та можна дотриму-ватися культурно-гігієнічних на-вичок, варити їсти, прати і тд. А по-гано коли вода брудна і коли не буде води – життя не буде існувати. -Мимовільність емоцій Не було зафіксо-вано мимовільних емоцій у дітей.	Мовлення Промовляння слів руханки та пальчи-кової гімнастики. -Діалогічне мовлення Спостерігалось під час висловлення думок повними зміс-товними реченнями. Уява проявлялася під час малювання нетрадиційною технікою. Увага дітей спосте-рігалася, якщо увага дітей розсіювалася то вихователь зосе-реджував увагу дітей на якійсь дії. Наприклад: «діти увага».

Аналітична частина заняття здійснюється в аудиторії. Для цього сту-денти мають підготуватись до представлення власних висновків, зроблених за результатами *практико-діагностичної частини*, яка здійснювалася з виходом у ЗДО. На лабораторному занятті в аудиторії студенти представляють свої висновки та обговорюють представлене іншими.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.4. Тема: «Гра як провідна діяльність у дошкільному віці» (6 год.)

Лабораторне заняття до теми 2.4. має практико-діагностичну та аналітичну частини.

Практико-діагностична частина здійснюється з виходом у ЗДО. Під час відвідування, студенти здійснюють спостереження за дітьми дошкільного віку та фіксують особливості їх включення в гру під час прогулянки та самостійної творчої діяльності.

Завдання для студентів.

1. Провести спостереження за сюжетно-рольовими іграми дітей дошкіль-ного віку та підготувати звіт за результатами спостереження за таким алгоритмом:

- Які різновиди ігор довелося побачити під час спостереження?
- Які ігри переважали: творчі чи ігри з правилами? Які саме з них? Чому?

- Чи мають місце у реальних іграх структурні компоненти сюжетно-рольової гри?

- Які зі структурних компонентів сюжетно-рольової гри реалізуються дітьми конструктивно?

- Стосовно яких компонентів є проблеми? Чому?

2. Визначте задіяність дитини у сюжетно-рольову гру та задоволеність нею за допомогою самостійно розробленої і проведеної **бесіди** (5 запитань).

3. Результати спостереження зафіксувати у відповідному протоколі.

4. *Протокол спостереження за грою дошкільників за структурними компонентами гри*

Сюжет і зміст гри	Уявна ситуація	Реальна ситуація	Використання ігрових предметів, атрибутів, замінників	Ролі	Ігрові дії як центральний компонент с-р гри	Правила
-Який сюжет гри? Діти діляться на дві групи: "миші" і "мишоловки". "Мишоловки" об'єднуються в коло і піднімають руки. "Миші" бігають навколо кола і намагаються пробігти крізь нього, коли "мишоловки" опускають руки. Ті, кого спіймали, стають "мишоловками". - Звідки взятий сюжет? Це одна з тих народних ігор, які передаються з покоління	-Що допомагає дітям розгортати уявну ситуацію? В цій грі діти розвивають уяву та фантазію. Деякі елементи, які допомагають їм зануритися в цю уявну ситуацію: ролі, рухи, слова та звуки, емоції та фантазія. -Чи допомагає досвід розгортати ситуацію? Так, безпечно, досвід дітей значно впливає на те, як вони	- Які реальні стосунки між дітьми? Під час гри діти комунікували між собою, дотримувалися правил, виражали свої емоції та розуміли почуття інших. - Чи відповідають сюжету, ролі? Так, ролі в рухливій грі "Мишоловка" безпосередньо відповідають її сюжету. Самі назви ролей – "миші" та	- Які різновиди іграшок використано? В цій грі не використовується жодних іграшок. Ця гра є чистою формою фізичної активності. -Які предмети замінники використані? В грі «Мишоловка» не використовувалося жодних предметів-замінників. Ця гра базується на рухах тіла дітей і не потребує додаткових атрибутів.	-Як розподілили, чи задоволені? (конструктивно чи деструктивно) Розподілення ролей було конструктивно за допомогою лічилки. Діти були задоволені, щодо розподілення ролей. Вихователь змогла створити позитивний настрій у дітей та дала змогу всім висловити свої думки на рахунок розподілення ролей у грі.	-Чи вистачає знань виконувати повномірно? Так, у дітей вистачало знань та попереднього соціального досвіду виконувати всі ігрові дії повномірно у грі "Мишоловка". Цей вік характеризується активним фізичним та розумовим розвитком, що дозволяє дітям: розуміти правила, координувати свої дії, взаємодіяти з іншими дітьми, проявляти ініціативу.	-Чи дотримуються правил чи ні? Так, діти чітко дотримувалися правил гри.

в покоління, змінюючись і доповнюючись з часом. Можна припустити кілька джерел натхнення: природні спостереження, простий сюжет та комунікація між дітьми.	розгортають ситуацію в рухливій грі "Мишоловка" та інших іграх. А взагалі досвід – це потужний інструмент, який допомагає дітям розвивати свою уяву, креативність і соціальні навички. Чим більше різноманітний досвід отримує дитина, тим цікавіше і різноманітніше буде її ігровий світ.	"мишоловки" – вже вказують на їхню роль в грі. -Чи є конфлікти між дітьми? Під час цієї гри я помітила конфлікт між дітьми через нерівномірний розподіл ролей. Але вихователь зумів пояснити дітям, що ми будемо по черзі вибирати мишку.			-Як добре знає сюжет гри? Діти добре розуміли сюжет, адже ця гра проводилася саме за ініціативи дітей. Знали слова лічилки.	
-Чи зрозумілий він всім дітям? Діти чітко знають правила гри без підказок вихователя.						

*Аналітична частина заняття здійснюється в аудиторії. Для цього студенти мають підготуватись до представлення власних висновків, зроблених за результатами *практико-діагностичної частини заняття*, яка здійснювалася з виходом у ЗДО і стосувалась спостереження за дітьми дошкільного віку та особливостей їх включення в гру під час прогулянки та самостійної творчої діяльності; проведенні бесіди з дітьми.*

На лабораторному занятті в аудиторії студенти представляють свої висновки та обговорюють представлене іншими.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.7. Тема: «Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи» (6 год.)

Лабораторне заняття до теми 2.7. має практико-діагностичну та аналітичну частини.

Практико-діагностична частина здійснюється з виходом у ЗДО. Під час відвідування, студенти здійснюють спостереження за дітьми дошкільного віку та здійснюють взаємодію з ними, фіксують особливості прояву їх типу темпераменту в різних видах діяльності та емоційних проявах.

Завдання для студентів.

1. Провести спостереження за дітьми дошкільного віку та здійснити взаємодію з ними, зафіксувати особливості прояву їх типу темпераменту в різних видах діяльності та емоційних проявах.

2. Підготувати звіт за результатами спостереження і взаємодії за таким алгоритмом:

- Ознаки якого типу темпераменту демонструє дитина, за якою Ви ведете спостереження?
- На основі чого Вами зроблені такі висновки?
- Як тип темпераменту впливає на активність дитини?
- Як тип темпераменту впливає спілкування дитини?
- Які труднощі для дитини та інших дітей зумовлюють окремі негативні якості її темпераменту?
- Які труднощі для вихователя зумовлюють окремі негативні якості її темпераменту?

3. Визначте обізнаність вихователя стосовно *індивідуальних відмінностей дітей* за типом темпераменту за допомогою самостійно розробленого і проведеного *інтерв'ювання вихователя* (10 – 12 запитань).

4. Результати спостереження занести у відповідний протокол.

5. *Протокол спостереження за індивідуальними особливостями вияву типу темпераменту у старших дошкільників*

Ознаки якого типу демонструються?	Тип нервової системи властивості	Як тип темпераменту впливає на активність?	На спілкування	Труднощі для дитини	Труднощі для вихователя
-Написати про дитину за якою спостерігаєш Спостерігала за дівчинкою Катею бр. яка має холеристичний тип темпераменту. Вона була активна під час спостереження та впродовж усього заняття.	1. Сильний-слабкий 2. Врівноважений-неврівноважений 3. Рухливість - малорухливість.	- Які труднощі викликає у дитини цей ТТ (непосидючість, відволікання і тд.) -Непосидючість -Нестримність -Прояв власного «Я», не вміння дослухати думку іншого, бажання бути в центрі уваги.	Не вміння вислухати однолітка та вихователя, викрикування з місця правильної відповіді, а також вміння будувати повне завершене, зв'язне речення.	- Чи завжди слухається? Можливо потрібно підійти, стати поряд, взяти за руку і тд. Чекати коли їй нададуть право голосу, важко змиритися що вона не перша зробила чи відповіла на поставлене запитання.	-Питання до вихователя -Які труднощі виникають у вихователя? -Чи завжди слухається? Можливо потрібно підійти, стати поряд, взяти за руку і тд. Зосередити увагу дітей, вміння їх заспокоїти або підібрати їм завдання поскладніше. Дібрати заохочення, похвалу, контакт (тілесний, словесний, зоровий тощо.)

Аналітична частина заняття здійснюється в аудиторії. Для цього студенти мають підготуватись до представлення власних висновків, зроблених за результатами практико-діагностичної частини заняття, яка здійснювалася з виходом у ЗДО і стосувалась спостереження за дітьми дошкільного віку та особливостей спостереження за дітьми дошкільного віку та здійснюють взаємодію з ними, фіксують особливості прояву їх типу темпераменту в різних видах діяльності та емоційних проявах. Пов'язують отриману інформацію з результатами опитування вихователів.

На лабораторному занятті в аудиторії студенти представляють свої висновки та обговорюють представлене іншими.

Модульна контрольна робота 2 (10 б.)

Варіант 1.

- 1. Пренатальний розвиток, основні його стадії;*
- 2. Сутність та особливості психовікової кризи 3-х років та 7-ми років;*
- 3. Сутність і структура сюжетно-рольової гри. Взаємини дітей у процесі гри.*
- 4. Розвиток особистості дошкільника.*

Варіант 2

- 1. Загальна характеристика періоду новонародженості та першого року життя дитини*
- 2. Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку;*
- 3. Особливості розумового розвитку дошкільника;*
- 4. Індивідуальність дошкільника (тип темпераменту, психічні стани).*

Модульна контрольна робота 3 (10 б.)

Варіант 1.

- 1. Сутність та фактори психічного розвитку дітей;*
- 2. Класифікація видів навчання. Традиційне та інноваційне навчання;*
- 3. Особливості психічного розвитку у процесі навчання. Зона ближнього розвитку;*
- 4. Закономірності виховного впливу. Методологічні та методичні принципи виховання.*

Варіант 2

- 1. Рушійні сили (протиріччя) психічного розвитку;*
  - 2. Закономірності психічного розвитку;*
  - 3. Психологічні основи індивідуалізації та диференціації навчання;*
  - 4. Основні фактори і психологічні умови ефективного виховання.*
- Психологічні вимоги до форм і методів виховання на різних вікових етапах.*

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

1. Безпосередній зв'язок між організмом матері та ембріоном встановлюється на:

- а) стадії зародку;
- б) стадії ембріону;
- в) стадії плоду.

2. Сензитивним періодом для активного розвитку нервової системи у пренатальний період є:

- а) перші 3-4 місяці внутріутробного життя;
- б) останні 8 тижнів внутріутробного життя;
- в) 5-6-й місяць внутріутробного життя.

3. Основними чинниками розвитку психіки плоду в утробі матері є:

- а) емоційний зв'язок майбутньої матері і ще ненародженої дитини;
- б) сенсорні здібності плоду;
- в) спадковість;
- г) власна активність плоду.

4. Виберіть правильні відповіді. Основу психічного розвитку новонародженого складають такі потреби:

- а) потреба у кисні;
- б) потреба у спілкуванні з дорослими;
- в) потреба у рухах;
- г) потреба в отриманні вражень;
- д) потреба у їжі;
- е) потреба у теплі.

5. Основна умова розвитку рецепторів новонародженої дитини:

- а) догляд за дитиною;
- б) чіткий режим життя і догляд за дитиною;
- в) одержання зовнішніх вражень;
- г) нормальний фізичний розвиток дитини.

6. Необхідною умовою дозрівання мозку дитини є:

- а) активне функціонування аналізаторів дитини;
- б) задоволення органічних потреб дитини;
- в) емоційний контакт з матір'ю;
- г) задоволення всіх потреб і режим життя дитини;

7. У новонародженої дитини краще розвинений і більш підготовлений до функціонування:

- а) моторний апарат;
- б) сенсорний апарат.

8. Новоутворення періоду новонародженості:

- а) маніпуляції з предметами;
- б) акт реагування на речі;
- в) мовне спілкування;
- г) комплекс пожвавлення;
- д) акт хапання.

9. Назвіть реакцію дитини, звернену до дорослого, яка виявляється в тому, що дитина зосереджує погляд на обличчі людини; у маляти з'являється весела міміка, блиск очей, воно простягає рученята, інтенсивно перебирає ніжками, енергійно гулить і т.д.:

- а) зорове зосередження;
- б) зорово-слухове зосередження;
- в) мовне спілкування з дорослими;
- г) комплекс пожвавлення.

10. Сензитивним періодом для формування у дитини загального позитивного ставлення до світу є;

- а) період немовляти;
- б) ранній вік;
- в) дошкільний вік.

11. У дітей раннього віку:

- а) гальмування переважає над збудженням;
- б) гальмування і збудження однаково розвинені;
- в) збудження переважає над гальмуванням.

12. У ранньому віці рефлекси на дію предметних подразників виробляються:

- а) повільніше, ніж на словесні подразники;
- б) з такою самою швидкістю, як і на словесні подразники;
- в) швидше, ніж на словесні подразники.

13. Провідною діяльністю у ранньому віці є:

- а) емоційне спілкування з дорослими;
- б) ігрова діяльність;
- в) предметна діяльність.

14. Мислення дітей раннього віку є переважно:

- а) образним і словесним;
- б) словесним;
- в) наочно-дійовим;
- г) образним;
- д) наочно-дійовим і образним.

15. Виберіть правильні відповіді. Продуктивними видами діяльності у дитинстві є:

- а) предметна діяльність;
- б) малювання;
- в) ліплення;
- г) гра;
- д) конструювання.

16. Провідною діяльністю дітей дошкільного віку є:

- а) учбова діяльність;
- б) гра;
- в) спілкування з однолітками;
- г) зображувальна діяльність.

17. Класичним віком сюжетно-ролевої гри є:

- а) дошкільний вік;
- б) ранній вік.

18. У якому рядку названо всі структурні компоненти сюжетно-ролевої гри:

- а) зміст, іграшки, ролі, правила, ігрові дії;
- б) іграшковий матеріал, гравці, сюжет, зміст, правила;
- в) сюжет, зміст, ролі, правила, права, обов'язки;
- г) іграшки, іграшковий матеріал, ролі, сюжет, правила;
- д) ігрові відносини, правила, зміст, ролі, іграшки.

19. У якому дошкільному віці емоції сорому перетворюються у стійкі почуття, які часто виступають уже мотивом поведінки дитини:

- а) у молодшому;
- б) у середньому;
- в) у старшому.

20. З якого дошкільного віку мовлення виконує функцію регуляції і планування:

- а) з молодшого;
- б) з середнього;
- в) зі старшого.

21. Коли дошкільники роблять значно менше помилок у розрізненні кольорів:

- а) коли виділяють їх за назвою;
- б) коли співвідносять їх відтінки практично, добираючи однакові за даним зразком.

22. У якому рядку йдеться про мислення молодшого дошкільника:

- а) діти розв'язують задачі практичними пробами;
- б) діти розв'язують задачі, уявляючи ситуацію і мислено комбінуючи її елементи;
- в) діти намагаються осмислювати задачу і способи її розв'язання в самому процесі дії.

23. До якого виду мислення сенситивний дошкільний вік:

- а) наочно-дійового;
- б) наочно-образного;
- в) словесно-логічного.

24. У якому рядку міститься правильна відповідь? У дошкільному віці діти переходять:

- а) від наочно-образного до наочно-дійового мислення;
- б) від наочно-дійового до словесного мислення;
- в) від образного до словесного мислення.

25. У дітей дошкільного віку:

- а) провідним видом є довільна увага;
- б) немає довільної уваги, є лише мимовільна;
- в) провідним видом уваги є мимовільна, довільна слаборозвинена;
- г) мимовільна і довільна увага діє однаковою мірою.

26. Які властивості уваги потрібні дитині для того, щоб перейти від гри до учбового заняття:

- а) стійкість уваги;
- б) розподіл уваги;
- в) спрямованість і зосередженість;
- г) переключення уваги.

27. Провідним видом пам'яті дошкільника є:

- а) довільна пам'ять;
- б) мимовільна пам'ять.

28. Укажіть правильне твердження. Протягом усього дошкільного періоду:

- а) довільне запам'ятовування більш продуктивне, ніж мимовільне;
- б) мимовільне запам'ятовування більш продуктивне, ніж довільне;
- в) продуктивність мимовільного і довільного запам'ятовування однакова.

29. У дітей якого дошкільного віку спостерігаються прояви самоконтролю:

- а) молодшого;
- б) середнього;
- в) старшого.

30. Виберіть правильні відповіді. Основними лініями розвитку самосвідомості у дошкільному віці є:

- а) самооцінка;
- б) усвідомлення своїх переживань;
- в) статева ідентифікація;
- г) усвідомлення себе в часі.

31. Яку діяльність називають провідною?

- а) найулюбленішу, найцікавішу для дитини діяльність;
- б) діяльність, в зв'язку з якою відбуваються найголовніші зміни у психіці дитини і підготовка до нового етапу розвитку дитини;
- в) діяльність, яка посідає найбільше місце в житті дитини.

32. Основним чинником психічного розвитку дитини є:

- а) природжені, спадкові задатки;
- б) засвоєння грамоти;
- в) єдність і взаємодія навчання, виховання і дозрівання дитини;
- г) забезпечення харчування і гігієнічних умов життя.

33. Яка з поданих нижче думок про умови психічного розвитку є правильною:

- а) умови життя не впливають на психічний розвиток дитини;
- б) на психічний розвиток впливають лише умови шкільного навчання;
- в) умови життя дитини впливають на її розвиток безпосередньо;
- г) умови життя впливають на розвиток дитини через її діяльність.

34. Яке з наведених положень про роль навчання і виховання в психічному розвитку дитини є правильним:

- а) розумовий розвиток випереджає навчання;
- б) розумовий розвиток і навчання відбуваються в єдності і взаємодії;
- в) навчання починається лише після дозрівання центральної нервової системи;
- г) розумовий розвиток дитини зумовлюється спадковими чинниками.

35. Коли починається навчання дитини:

- а) зі вступом до школи;
- б) у процесі оволодіння мовою;
- в) в ігровій діяльності;
- г) у перші місяці після народження.

36. Природжені задатки:

- а) є лише передумовою, можливостями для формування здібностей у процесі виховання;
- б) є основою лише для фізичного розвитку;
- в) є лише передумовою для розвитку спеціальних здібностей.

37. Рушійною силою психічного розвитку, за Л.С.Виготським, є:

- а) культурне середовище;
- б) навчання;
- в) зона ближчого розвитку
- г) навчіння.

38. Відстань між рівнем актуального розвитку і рівнем можливого розвитку Л.С.Виготський назвав:

- а) зоною росту;
- б) зоною ближчого розвитку;
- в) зоною конфлікту;
- г) зоною розвитку.

40. За Л.С.Виготським, середовище виступає відносно розвитку вищих психічних функцій в якості:

- а) джерела розвитку;
- б) умови розвитку;
- в) основи навчання;
- г) основи діяльності.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття про дитячу психологію та її предмет.
2. Значення дитячої психології, її зв'язок з іншими науками.
3. Методи дитячої психології, їх специфіка.
4. Основні закономірності психічного розвитку дітей.
5. Вікові етапи та періодизація психічного розвитку дитини.
6. Індивідуальні особливості психічного розвитку дітей.
7. Особливості вивчення дітей вихователем дитячого садка та практичним психологом дошкільної установи.
8. Дитинство як предмет психологічного дослідження.
9. Ідея цілісного вивчення дитини у зарубіжній та українській психології кінця ХІХ – початку ХХ століття.
10. Основні стадії пренатального розвитку.
11. Генетична поведінка та умови внутріутробного середовища.
12. Розвиток сенсорики та емоційної сфери дитини до моменту народження.
13. Роль батьків у сприятливому протіканні вагітності. Проблема перинатального виховання.
14. Характеристика періоду новонародженості.
15. Комплекс пожвавлення – основне новоутворення новонародженості.
16. Особливості провідної діяльності у період немовляти.
17. Передумови виникнення мовлення.
18. Розвиток рухів і дій у немовлячому віці.
19. Характеристика основних новоутворень у період немовляти.
20. Орієнтування у навколишньому світі дитини 1-го року життя.

21. Характеристика кризи 1-го року життя.
22. Особливості соціальної ситуації розвитку у ранньому віці.
23. Предметна діяльність як провідна діяльність у ранньому віці.
24. Специфіка спілкування дитини раннього віку та розвиток мовлення.
25. Сприймання у ранньому віці.
26. Мислення у ранньому віці.
27. Уява і пам'ять у ранньому віці.
28. Емоційний розвиток та особливості поведінки дитини 1-3 років.
29. Особливості перших уявлень про себе. Початки самосвідомості.
30. Виникнення прагнення до самостійності. Криза 3-х років.
31. Розвиваюча робота з дітьми 1-3 років.
32. Загальна характеристика гри як провідної діяльності у дошкільному віці.
33. Структура ігрової діяльності.
34. Взаємини дітей у процесі гри.
35. Роль гри у психічному розвитку дошкільника.
36. Продуктивні види діяльності дошкільника.
37. Умови розвитку особистості дошкільника.
38. Розвиток мотивів поведінки і формування самосвідомості дитини дошкільного віку.
39. Формування моральних якостей особистості дошкільника.
40. Розвиток почуттів і волі дошкільника.
41. Розвиток мовлення у дошкільному віці.
42. Сенсорний розвиток дошкільника.
43. Розвиток мислення дошкільника.
44. Розвиток уваги, пам'яті та уяви у дошкільному віці.
45. Розвиваюча робота із дітьми 3-6 років.
46. Витоки індивідуальності дитини.
47. Індивідуальні відмінності у самосвідомості дітей дошкільного віку.
48. Проблема психологічної готовності дитини до школи.
49. Характеристика сензитивних періодів дитини від народження до вступу до школи.
50. Аналіз основних новоутворень дошкільного віку.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Зразок виконання завдання до практичного заняття з теми 1.1. «Дитяча психологія як наука про особливості психічного розвитку дитини» (2 год.)

Зразки творів-мініатюр на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти Дитячій психології як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки: Дитячої психології...»

Практичне завдання до теми 1.1. На основі опрацювання змісту лекції до теми 1.1. та результатів опрацювання семінарського заняття з теми, підготувати *есе (твір-мініатюра)* на тему: «Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти «Дитячій психології» як науці...», «Послання вихователів сучасного закладу дошкільної освіти від науки «Дитячої психології...»

«Послання вихователя сучасного закладу дошкільної освіти «Дитячій психології» як науці...»

Вихователь – це не просто професія, а покликання, яке вимагає глибокого розуміння людської природи, емоцій та соціальних взаємодій. Вихователі щодня стикаються з різноманітними ситуаціями, які вимагають від них не лише знань, але й вміння слухати, підтримувати та допомагати. Саме ці аспекти роботи вихователя стають основою для подальшого розвитку засобами науки Психології.

Перш ніж перейти до використання психології як професійного інструменту, вихователь має сформувати в собі певні навички та якості. По-перше, це спостережливість. У процесі навчання та виховання дітей вихователь постійно спостерігає за їхньою поведінкою, емоціями та реакціями на різні ситуації. Це дозволяє йому зрозуміти, що стоїть за діями дитини — чи це прояви радості, страху, агресії чи невпевненості.

По-друге, важливою є емпатія – здатність ставити себе на місце іншої людини, відчувати її переживання. Вихователь, який вміє співпереживати, може створити безпечне середовище для дітей, де вони відчують себе зрозумілими та прийнятими. Це стає основою для розвитку довірливих стосунків, які є критично важливими для емоційного благополуччя дітей.

Коли вихователь починає вивчати психологію, він відкриває для себе нові горизонти. Психологія пропонує інструменти і методи, які допомагають глибше зрозуміти не лише дітей, але й себе. Знання про розвиток особистості, етапи психічного розвитку, а також різні теорії навчання стають невід'ємною частиною роботи вихователя. Це дозволяє йому адаптувати свої підходи до індивідуальних потреб кожної дитини.

У процесі вивчення психології вихователь може також дізнатися про способи роботи з групами, конфліктами та стресом. Ці знання стають корисними не лише у професійній діяльності, а й у повсякденному житті. Вміння вирішувати конфлікти, надавати підтримку і допомагати іншим справлятися з емоціями — це навички, які залишаються з людиною на все життя.

Тож шлях, що проходить вихователя від обрання своєї професії до розуміння психології як науки та її ролі у власному професійному зростанні, відкриває можливість для такого зростання. Вихователь може стати практикуючим психологом,

консультантом або тренером, що працює з дітьми та їхніми батьками. Це дозволяє не лише розширити власні горизонти, але й зробити значний внесок у розвиток суспільства.

Це шлях самопізнання та професійного розвитку. Він вимагає постійного навчання і вдосконалення навичок, але приносить величезне задоволення від можливості допомагати іншим. У світі, де емоційна грамотність стає все більш важливою, роль вихователя-психолога є надзвичайно актуальною та необхідною.

«Послання вихователеві сучасного закладу дошкільної освіти від науки «Дитячої психології...»

Роль дитячої психології у діяльності вихователя дошкільного навчального закладу Дитяча психологія є однією з основних галузей психологічної науки в підготовці вихователів дошкільних закладів. Знання її (закономірностей психічного розвитку, розумових, вольових і емоційних якостей, здібностей та інтересів дошкільника) має важливе значення для виховання дітей дошкільного віку.

Не володіючи знаннями з дитячої психології, вихователь не зможе встановити контакт із дітьми, керувати їх розвитком, уникнути помилок у своїй роботі. Тому психологія може допомогти мудрому вихователю знайти підхід не тільки до комунікабельних, а й до малоактивних, проблемних дітей, розпізнати багато фактів дитячої поведінки, причини стійких помилок дітей, особливості їхньої поведінки у колективі, взаємини з однолітками і дорослими.

Завдяки їй педагог зможе "проектувати" розвиток особистості вихованців, допомогти їм уникнути помилок і невдач, зрозуміти закономірності результатів у своїй діяльності, цілеспрямовано шукати, знаходити раціональні способи досягнення педагогічної мети.

Знання дитячої психології допомагає вихователю побачити і подолати причини, які породжують у деяких дітей труднощі при засвоєнні нового матеріалу, негативну поведінку тощо. Вивчення психічних особливостей дітей дає змогу побачити, що в одних недостатньо розвинені інтереси, пізнавальна активність, вони байдужі до навчання, другі - надто неорганізовані, не вміють зосередитися, а ще інші - не вміють думати, аналізувати, погано розуміють пояснення вихователя.

З урахуванням цього педагог. знаходить індивідуальний підхід до кожної дитини. Вихователь зосереджується не тільки на недоліках, а й на позитивних психічних якостях дітей: творчій ініціативі, здібностях (до музики, малювання тощо) з метою їхнього подальшого розвитку.

Вивчення психології має велике значення для роботи вихователя над собою, передусім для подолання власних недоліків, розвитку здібностей, формування професійних якостей особистості, необхідних для роботи з дітьми, без чого йому не бути уважним спостерігачем, готовим не тільки зрозуміти дитину, але й підтримати, розвинути всі її найкращі якості.

Отже, для успішного виховання і навчання дітей вихователям дошкільних закладів необхідно знати закономірності їхнього психологічного розвитку, тобто знати дитячу психологію.

Зразок виконання завдання до практичного заняття з теми 2.3.:
«Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку» (6 год.)
Протокол спостереження за особливостями психічного розвитку дитини дошкільного віку

Ігрова діяльність	Продуктивна діяльність	Особистісний розвиток	Соціально-емоційний розвиток	Розвиток пізнавальної сфери
-Ігрова діяльність - її сформованість Ігрова діяльність у дітей сформована. Діти розуміють рухливі, дидактичні ігри. Під час спостереження діти запропонували пограти у власну гру «Мишоловка». Представленість людських стосунків Предсталення людських стосунків під час рухливої гри «Мишоловка» коли діти за допомогою рахувальниці вираховували хто буде котиком, а хто буде мишкою. -Сприйняття суспільних функцій дорослих Діти вміли чути вихователя, на запитання вихователя	-Продуктивна діяльність – самообслуговування, образотворча діяльність У дітей спостерігалася сформоване вміння доглядати за чистою рукою, як малювали вони охайно малювали щоб не забруднити стіл. -Прогулянка та її зміст На прогулянку діти вийшли один за одним. Потім вихователь провела бесіду з дітьми про пори року, зміни у природі. Дала можливість дітям самостійно грати. -Правила культури побуту Діти вміють оперувати правилами культури побуту, самостійно одягаються та	-Пізнавальна активність Під час заняття, бесіди та ігрової діяльності спостерігалася пізнавальна активність дітей. (знання про воду, її властивості, де вона знаходиться); під час прогулянки (Яка пора року? Що змінилося в природі? Якого кольору стали листочки? і т.д.) -Спілкування з дорослим Вихователь побудувала діалог залучивши всіх дітей до обговорення. Під час заняття вихователь задавала не стверджувальні питання. Дала можливість кожному висловити свою думку. Також вихователь дала можливість гіперактивним дітям двічі висловитися.	-Чутливість до інших Під час заняття вихователь донесла до дітей важливість води в природі та в житті людини. Діти емоційно сприйняли це і зрозуміли що воду потрібно берегти. -Розуміння елементарних морально-етичних проблем Вихователь зуміла донести дітям елементарно морально-етичну проблему про те що, воду потрібно берегти (Що вона може закінчитися, вона забруднюється і її потрібно раціонально використовувати) Під час гри «Фільтрування води» діти зрозуміли, що воду очищати дуже важко, що із брудної води виходить вже	Відчуття і сприймання - вид сприймання (зорове, слухове, дотикове) На слух діти сприймали інформацію, чули відповіді однолітків. Зорове: діти спостерігали як вихователь робить дослід, проводила гру. Дотикова: підсолювали та підсолоджували воду, фільтрували воду, проводили пальчикова гімнастика у воді. -Вміння роздивлятися предмет У грі «Смак води» діти смакували підсоленою та підсолодженою водою. -Орієнтування в світі речей Діти орієнтувалися у запитаннях

давали чітку відповідь. -Засвоєння соц. досвіду, засвоєння стосунків дорослого світу Під час бесіди видно було що в дітей є елементарні уявлення і під час цього заняття вихователь удосконалила знання про воду та про пори року. Під час бесіди вихователь підбрала навідні запитання які дали можливість закріпити знання дітей про воду та про пори року. -Внутрішній план дій (уявна ситуація) Під час дослідницької діяльності у дітей проявлявся уявний план дій. (підсолювання та підсолонження води) -Ініціативність у грі Діти проявляли ініціативність у грі та під час дослідницької діяльності.	роздигаючись охайно складають свої речі. -Роль конструювання Даного виду діяльності не було сплановано. - Математичні уявлення про простів та час, інтелектуальні навички загального плану. Не було спрямовано, не проводилося.	-Наскільки довірливі Відносини між дорослим (вихователем) та дітьми виглядали довірливо. Діти реагували на слово вихователя, чітко розуміли його і давали відповідь. -задоволеність, незадоволеність Спостерігалася задоволеність зі сторони дітей та вихователя. Та як спостерігач задоволена активністю дітей під час всього заняття. -Статева ідентифікація Під час заняття не спостерігалось поділ дітей на хлопчиків та дівчаток була гендерна рівність. -Розвиток волової сфери (довільність поведінки) і мовлення. Мовлення дітей сформоване діалогічне, спостерігається взаємодія вихователя із дітьми, діти чітко відповідають на питання вихователя.	чистої води та потрібен час та великі матеріальні затрати для того щоб її очистити. - Розуміння що добре, а що погано? На прикладах вихователь пояснила, що добре, а що погано. Добре коли є чиста вода та можна дотримуватися культурно-гігієнічних навичок, варити їсти, прати і тд. А погано коли вода брудна і коли не буде води – життя не буде існувати. -Мимовільність емоцій Не було зафіксовано мимовільних емоцій у дітей.	вихователя та давали чіткі відповіді. Наприклад: Зубна щітка-чистити зуби, мило-мити руки. Пам'ять Закріплення слів руханки Мислення Під час гри діти мислили над дослідженням гри «Смак води» Мовлення Промовляння слів руханки та пальчикової гімнастики. -Діалогічне мовлення Спостерігалось під час висловлення думок повними змістовними реченнями. Уява проявлялася під час малювання нетрадиційною технікою. Увага дітей спостерігалася, якщо увага дітей розсіювалася то вихователь зосереджував увагу дітей на якійсь дії. Наприклад: «діти увага».

Зразок виконання завдання до практичного заняття з теми 2.4. :

«Гра як провідна діяльність у дошкільному віці» (6 год.)

Протокол спостереження за грою дошкільників за структурними компонентами гри

Сюжет і зміст гри	Уявна ситуація	Реальна ситуація	Використання ігрових предметів, атрибутів, замінників	Ролі	Ігрові дії як центральний компонент с-р гри	Правила
-Який сюжет гри? Діти діляться на дві групи: "миші" і "мишоловки". "Мишоловки" об'єднуються в коло і піднімають руки. "Миші" бігають навколо кола і намагаються пробігти крізь нього, коли "мишоловки" опускають руки. Ті, кого спіймали, стають "мишоловками". - Звідки взятий сюжет? Це одна з тих народних ігор, які передаються з покоління в покоління, змінюючись і доповнюючись з часом. Можна припустити кілька джерел натхнення: природні спостереження, простий сюжет та комунікація між дітьми. -Чи зрозумілий він всім дітям? Діти чітко знають правила гри без підказок вихователя.	-Що допомагає дітям розгорнути уявну ситуацію? В цій грі діти розвивають уяву та фантазію. Деякі елементи, які допомагають їм зануритися в цю уявну ситуацію: ролі, рухи, слова та звуки, емоції та фантазія. -Чи допомагає досвід розгорнути ситуацію? Так, безперечно, досвід дітей значно впливає на те, як вони розгортають ситуацію в рухливій грі "Мишоловка" та інших іграх. А взагалі досвід – це потужний інструмент, який допомагає дітям розвивати свою уяву, креативність і соціальні навички. Чим більше різноманітного досвіду отримує дитина, тим цікавіше і різноманітніше буде її ігровий світ.	- Які реальні стосунки між дітьми? Під час гри діти комунікували між собою, дотримувалися правил, виражали свої емоції та розуміли почуття інших. - Чи відповідають сюжету, ролі? Так, ролі в рухливій грі "Мишоловка" безпосередньо відповідають її сюжету. Самі назви ролей – "миші" та "мишоловки" – вже вказують на їхню роль в грі. -Чи є конфлікти між дітьми? Під час цієї гри я помітила конфлікт між дітьми через нерівномірний розподіл ролей. Але вихователь зуміла пояснити дітям, що ми будемо по черзі вибирати мишку.	- Які різновиди іграшок використано? В цій грі не використовуються жодних іграшок. Ця гра є чистою формою фізичної активності. -Які предмети замінники використані? В грі «Мишоловка» не використовувалося жодних предметів-замінників. Ця гра базується на рухах тіла дітей і не потребує додаткових атрибутів.	-Як розподілили, чи задоволені? (конструктивно чи деструктивно) Розподілення ролей було конструктивно за допомогою лічилки. Діти були задоволені, щодо розподілення ролей. Вихователь змогла створити позитивний настрій у дітей та дала змогу всім висловити свої думки на рахунок розподілення ролей у грі.	-Чи вистачає знань виконувати повномірно? Так, у дітей вистачало знань та попереднього соціального досвіду виконувати всі ігрові дії повномірно у грі "Мишоловка". Цей вік характеризується активним фізичним та розумовим розвитком, що дозволяє дітям: розуміти правила, координувати свої дії, взаємодіяти з іншими дітьми, проявляти ініціативу. -Як добре знає сюжет гри? Діти добре розуміли сюжет, адже ця гра проводилася саме за ініціативи дітей. Знали слова лічилки.	-Чи дотримуються правил чи ні? Так, діти чітко дотримувалися правил гри.

Зразок виконання завдання до практичного заняття з теми 2.7. :
«Індивідуальні відмінності дітей. Психологічна готовність до школи» (6 год.)
*Протокол спостереження за індивідуальними особливостями вияву типу
 темпераменту у старших дошкільників*

Ознаки якого типу демонструються?	Тип нервової системи властивості	Як тип темперамент у впливає на активність?	На спілкування	Труднощі для дитини	Труднощі для вихователя
-Написати про дитину за якою спостерігаєш Спостерігала за дівчинкою Катєю бр. яка має холеристичний тип темпераменту . Вона була активна під час спостереження та впродовж усього заняття.	1. Сильний-слабкий 2. Врівноважений-неврівноважений 3.Рухливість-малорухливість.	- Які труднощі викликає у дитини цей ТТ (непосидючість, відволікання і тд.) -Непосидючість - Нестримність -Прояв власного «Я», не вміння дослухати думку іншого, бажання бути в центрі уваги.	Не вміння вислухати однолітка та вихователя, викрикування з місця правильної відповіді, а також вміння будувати повне завершене, зв'язне речення.	- Чи завжди слухається ? Можливо потрібно підійти , стати поряд, взяти за руку і тд. Чекати коли їй нададуть право голосу, важко змиритися що вона не перша зробили чи відповіла на поставлене запитання.	-Питання до вихователя -Які труднощі виникають у вихователя? -Чи завжди слухається? Можливо потрібно підійти, стати поряд, взяти за руку і тд. Зосередити увагу дітей, вміти їх заспокоїти або підібрати їм завдання поскладніше. Дібрати заохочення, похвалу, контакт (тілесний, словесний, зоровий тощо.)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Основні:

1. Дуткевич І.В., Дошкільна психологія: навч. посібник. К.:ЦУЛ, 2007. 392 с.;
2. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.;
3. Пихтіна Н. П., Дитяча психологія в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 45 с.;
4. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016, 267 с.;
5. Пихтіна Н. П., Теорія і методика ігрової діяльності дітей в опорних схемах. Навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019, 123 с.;
6. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

Допоміжні:

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. К. : Освіта, 1998. 255 с.;
2. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. К. : Академвидав, 2008. 432 с.;
3. Пихтіна Н.П., Пихтін М.П., Федорченко Т.Є. Психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти профілактики девіантної поведінки дітей та молоді / За загальною редакцією В.М. Оржеховської (друге видання). Київ, ТОВ "КНТ", 2018. – 376 с. ;
4. Пихтіна Н. П. Організаційно-педагогічні умови адаптації дошкільників до ДНЗ. - Ніжин, Вид-во НДУ, 2011. 316 с.;
5. Пихтіна Н.П. Основи педагогічної техніки Навчальний посібник Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. 2012. 288 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-19132);
6. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей. Навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. 2012. 378 с. (гриф МОНмолодьспорту №1/11-18609 від 03.12.12);
7. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К. : Академвидав, 2005. 360 с.;
8. Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Колективний навчально-методичний посібник (За загальною редакцією Кононко О.Л.). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с.;
9. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 287 с.

Навчальне видання

Пихтіна Ніна Порфиріївна

**ДИТЯЧА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС**

*Навчальний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
спеціальності А-2 Дошкільна освіта*

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – В. М. Косяк

Підписано до друку
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 3,61
Обл.-вид. арк. 3,24

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.